PRZEGLĄD POLSKIEGO KOMITETU
DO SPRAW UNESCO

Polski Komitet
do spraw UNESCO

biuletyn

2012

PRZEGLĄD POLSKIEGO KOMITETU DO SPRAW UNESCO

biuletyn

2012

Polski Komitet
do spraw UNESCO

Spis treści

5 **Andrzej Rottermund**
Nasze działania
w priorytetowych dziedzinach UNESCO

8 **Sławomir Ratajski**
Wizyta Dyrektor Generalnej UNESCO
w Polsce

10 **Sławomir Ratajski**
Czym zajmowaliśmy się w 2012 roku

14 Delegacje z krajów Europy i Ameryki Płn.
dyskutują o planach dalszego rozwoju
UNESCO

17 **Sławomir Ratajski**
UNESCO promotorem dialogu

22 **Edmund Wnuk-Lipiński**
Wielokulturowość a prawa człowieka

25 Międzynarodowa konferencja komitetów
narodowych UNESCO «Euro-Arab Dialogue:
Contribution to a New Humanism»

27 Młodzi Polacy
w Dialogu Euro-Arabskim UNESCO

29 Warsztaty edukacji międzykulturowej
„W kręgu kultury islamu"

31 40 lat Wspólnej Polsko-Niemieckiej
Komisji Podręcznikowej

33 **Sławomir Ratajski**
Koncepcja ochrony dziedzictwa
niematerialnego w Konwencji UNESCO

42 **Jacek Purchla**
Historyczny krajobraz miejski
– nowe podejście do ochrony
dziedzictwa kulturowego?

46 36. posiedzenie
Komitetu Światowego Dziedzictwa

48 Wartości niematerialne jako kryterium
wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa

49 Konferencja Państw-Stron Konwencji
UNESCO z 1970 r.

50 Krajowy raport o różnorodności kulturowej

51 Spotkanie Ekspertów w sprawie
Programu UNESCO Pamięć Świata

53 **Maciej Zalewski**
Ekohydrologia: nauka integrująca wiedzę
o procesach środowiskowych

56 **Ewa Bartnik**
Bioetyka w pracach UNESCO

58 Światowy Kongres
Otwartych Zasobów Edukacyjnych

60 Polskie Szkoły Stowarzyszone
UNESCO w przededniu rocznicy

62 Rocznice i patronaty UNESCO

64 Przedsięwzięcia objęte patronatem
honorowym Polskiego Komitetu
do spraw UNESCO w 2012 r.

66 Przedstawiamy członków
Polskiego Komitetu do spraw UNESCO

Prof. dr hab.
Andrzej Rottermund
Przewodniczący Polskiego
Komitetu ds. UNESCO

Nasze działania w priorytetowych dziedzinach UNESCO

W tym roku miałem przyjemność po raz pierwszy przewodniczyć pracom Polskiego Komitetu ds. UNESCO, kontynuując dzieło mojego znakomitego poprzednika, profesora Jerzego Kłoczowskiego. Staraliśmy się, jak co roku, realizować swoje statutowe zobowiązania, podejmując działania na polu kultury, edukacji i nauki, a także w dziedzinie informacji i komunikacji.

W świetle ostatnich politycznych wydarzeń szczególnie ważne okazały się też nasze działania w ramach programu dialogu euro-arabskiego, w którym nasz Komitet od kilku już lat aktywnie uczestniczy.
Kontynuowaliśmy podjęte w poprzednich latach działania, służące implementacji w Polsce konwencji oraz innych dokumentów i postanowień UNESCO, w pierwszym rzędzie tych, które dotyczą ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, a więc:

- Konwencji z 1970 roku, dotyczącej środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przewozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury
- Konwencji w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 1972 roku
- Powszechnej Deklaracji o różnorodności kulturowej z 2001 roku
- Konwencji w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku
- Konwencji w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 2005 roku

a także

- najnowszego, szczególnie inspirującego dokumentu „Rekomendacji w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego", przyjętego przez UNESCO w 2011 roku.

Wnikliwa analiza tych dokumentów i dotychczasowego procesu wdrożeniowego, przebiegającego w oparciu o obowiązujące w naszym kraju przepisy prawne, skłoniły nasz Komitet do opracowania „Zaleceń dotyczących wdrożenia prawodawstwa UNESCO do polskiego porządku prawnego", które, mamy nadzieję, okażą się pomocne w pracach nad udoskonaleniem istniejącego ustawodawstwa, regulującego ochronę dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Rozwiązania proponowane przez UNESCO mają na tyle nowoczesny i praktyczny charakter, że ich zastosowanie z pewnością przyczyni się do podniesienia jakości ochrony dziedzictwa, wpływając na wzbogacenie naszego środowiska kulturalnego, a więc także na polepszenie jakości naszego życia.

Programem UNESCO o ogromnej wadze jest Program Pamięć Świata. Dowodem uznania dla Polski za dotychczasowy wkład w rozwój Programu było powierzenie naszemu krajowi organizacji IV Międzynarodowej Konferencji Programu Pamięć Świata, która odbyła się w maju 2011 roku w Warszawie, a została zainaugurowana w Zamku Królewskim. Podczas zeszłorocznej, jesiennej sesji Rady Wykonawczej UNESCO w Paryżu przy poparciu ogromnej większości delegacji państw członkowskich, przyjęto decyzję otwierającą drogę do prac nad Rekomendacją UNESCO w sprawie zachowania i udostępniania dziedzictwa dokumentacyjnego, które obejmuje zarówno tradycyjne dziedzictwo analogowe, jak i dziedzictwo cyfrowe. Przyjęta decyzja jest wynikiem spotkania ekspertów z całego świata w maju ubiegłego roku w Warszawie. Było ono kontynuacją wspomnianej wyżej Konferencji.

Dla promocji idei i programów UNESCO kluczowe znaczenie ma ich upowszechnienie wśród ludzi młodych, ponieważ to od ich postawy i zaangażowania w problemy globalne zależeć będzie stan Planety w ciągu najbliższych kilkudziesięciu lat. „Przede wszystkim edukacja" – zadeklarowano na ostatniej sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych we wrześniu 2012 r., powołując do życia nową inicjatywę pod taką właśnie nazwą i stawiając edukację po raz pierwszy w dziejach ONZ na szczycie listy priorytetów Organizacji. Od sześćdziesięciu lat realizacji tej idei służy m.in. międzynarodowa sieć Szkół Stowarzyszonych UNESCO, skupiająca ponad 9000 instytucji oświatowych w 180 krajach. Polski Komitet ds. UNESCO koordynuje pracę 101 takich placówek w naszym kraju, przyczyniających się do wychowania w duchu otwartości, tolerancji i akceptacji różnorodności kulturowej, niezbędnych do aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa obywatelskiego.

Chciałbym zwrócić uwagę na podejmowane przez nasz Komitet inicjatywy, takie jak programy stypendialne dla młodych naukowców z krajów rozwijających się i będących w transformacji (Stypendia współsponsorowane UNESCO / Poland oraz stypendia Polskiego Komitetu ds. UNESCO), które stanowią ważny obszar naszej działalności.

Współpracujemy stale z siecią dwunastu katedr UNESCO, istniejących na wyższych uczelniach w Polsce. Spełniają one ważną rolę w podnoszeniu standardów pracy naukowej, rozwijaniu międzynarodowej wymiany wiedzy i doświadczeń oraz wybitnie przyczyniają się do promocji polskiej nauki w świecie.

Nasze działania w dziedzinie nauki podporządkowane są dwom głównym celom:

- zwiększeniu obecności polskich środowisk naukowych w krajach rozwijających się w dziedzinach, które dla tych krajów mają szczególne znaczenie, jak nauki inżynieryjne czy gałęzie nauk przyrodniczych, zajmujące się badaniem zmian klimatycznych i ekosystemów
- zaznaczeniu aktywności Polski w priorytetowych dla UNESCO obszarach nauki, takich jak etyka w nauce, problemy rozwoju społeczeństwa informacyjnego czy program Człowiek i Biosfera (MAB), stwarzający ogromne możliwości współpracy międzynarodowej dzięki sieci rezerwatów biosfery. Na terenie naszego kraju jest ich dziesięć, w tym dwa trójstronne transgraniczne: Karpaty Wschodnie (Polska-Słowacja-Ukraina) oraz Polesie Zachodnie (Polska-Ukraina-Białoruś).

Certyfikat UNESCO dotyczący utworzenia Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie" został uroczyście wręczony podczas ubiegłorocznej, wrześniowej wizyty w Polsce, stojącej na czele UNESCO, Dyrektor Generalnej Iriny Bokowej. Była to jej pierwsza, oficjalna wizyta w naszym kraju. Stała się okazją do przedyskutowania wielu kwestii, stanowiących największe wyzwania współczesnego świata i podnoszonych wielokrotnie w przesłaniach Dyrektor Generalnej, takich jak problemy bezpieczeństwa dziennikarzy narażających swoje życie w służbie wolnemu słowu, czy zagrożenia dla miejsc światowego dziedzictwa, niszczonych w wyniku konfliktów zbrojnych, jakie toczą się obenie w wielu miejscach na świecie, by wspomnieć choćby Mali czy Syrię. Świadczy to o wciąż aktualnej misji tej największej agendy Organizacji Narodów Zjednoczonych, która przyczynia się do tworzenia warunków bezpieczeństwa we współczesnym świecie poprzez "budowanie pokoju w umysłach ludzi", jak głoszą pierwsze słowa Konstytucji UNESCO. Zadanie to realizowane jest w oparciu o zasady Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka poprzez działania na rzecz m.in. zapewnienia dostępu do edukacji dla wszystkich, stałego podnoszenia kwalifikacji nauczycieli, otwartego dostępu do wiedzy, wolności wypowiedzi, rozwoju nauki opartej na zasadach etycznych, zachowania i dostępności dziedzictwa, wspierania różnorodności kulturowej, dialogu i zrównoważonego rozwoju. ●

Prof. dr hab. Andrzej Rottermund
Przewodniczący Polskiego Komitetu ds. UNESCO

Wizyta Dyrektor Generalnej UNESCO w Polsce

Na zaproszenie Ministra Spraw Zagranicznych, Radosława Sikorskiego w dniach 4-5 września 2012 r. z oficjalną wizytą w Polsce przebywała Dyrektor Generalna UNESCO, Irina Bokova. Jednym z powodów wizyty tak znakomitego gościa był udział w 22. Forum Ekonomicznym w Krynicy, poświęconym poszukiwaniu rozwiązań obecnego kryzysu gospodarczego w Europie i na świecie.

Irina Bokova wzięła udział w otwarciu obrad Forum, w którym uczestniczyli także Prezydent RP Bronisław Komorowski oraz Prezydent Chorwacji Ivo Josipović. Następnie zabrała głos w dyskusji panelowej, prowadzonej przez prezesa TVP Juliusza Brauna, członka PK ds. UNESCO. W panelu uczestniczył Wysoki Komisarz UE Janusz Lewandowski. Dyrektor Generalna UNESCO podkreśliła rolę wysokiej jakości edukacji oraz kapitału intelektualnego w przezwyciężaniu kryzysu. Szczególny nacisk położyła na rolę kultury w rozwoju. W perspektywie gospodarki globalnej, w której decydującą rolę odgrywa dostęp do wiedzy, poprawa jakości edukacji publicznej ma decydujące znaczenie dla poziomu życia społeczeństw i dla mechanizmów zapobiegania wykluczeniom społecznym. „Porównując historię rozwoju gospodarczego Europy z jej stanem obecnym, trzeba uświadomić sobie, że dziś czynnikami decydującymi o rozwoju nie są już węgiel i stal, jak to było za życia poprzednich pokoleń, lecz kapitał społeczny i intelektualny." – stwierdziła w swoim wystąpieniu Dyrektor Generalna UNESCO.

Na zdjęciu od lewej: Ambasador RP przy Unesco,Krzysztof Kocel, Dyrektor Generalna UNESCO, Irina Bokova i Prezedent RP, Bronisław Komorowski podczas Forum Ekonomicznego w Krynicy. Fot. © UNESCO/Matthieu Guevel

W Krynicy Irina Bokova spotkała się także z Prezydentem Bronisławem Komorowskim. Przedmiotem krótkiej rozmowy była współpraca Polski z UNESCO i rola PK ds. UNESCO. Wieczorem 4 września Dyrektor Generalna była goszczona przez władze Krakowa, którego historyczne centrum w 1978 roku zostało wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa jako jeden z pierwszych dwunastu obiektów. Po zwiedzeniu Starego Miasta odwiedziła Międzynarodowe Centrum Kultury, a następnie uczestniczyła w uroczystej kolacji wydanej przez Prezydenta Krakowa. Na tym spotkaniu obecni byli także rektorzy Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Górniczo-Hutniczej i Akademii Ekonomicznej w Krakowie. Na uczelniach tych aktywnie działają Katedry UNESCO i studiują stypendyści zagraniczni PK ds. UNESCO. Rozmowa dotyczyła wkładu społeczności Krakowa w rozwój nauki i kultury europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem literatury.

5 września, podczas uroczystości w Pałacu Staszica w Warszawie, Dyrektor Generalna UNESCO Irina Bokova przekazała oficjalny certyfikat utworzenia Trójstronnego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie", który powstał na mocy porozumienia, zawartego 28 października 2011 r. w Kijowie przez Ministrów Środowiska Polski, Białorusi i Ukrainy. „Polesie Zachodnie" jest drugim w Europie, a trzecim na świecie Trójstronnym Transgranicznym Rezerwatem Biosfery (TRB). Uroczystość wręczenia aktu powołania Rezerwatu MAB (w oparciu o Program UNESCO Człowiek i Biosfera) zainaugurowała dwudniowe seminarium na temat programów badawczych i rozwoju współpracy trójstronnej w ramach utworzonej instytucji. W seminarium wzięli udział wiceministrowie, eksperci i przedstawiciele władz lokalnych z terenów objętych Trójstronnym Rezerwatem.

Tego samego dnia Dyrektor Generalna zwiedziła warszawskie Stare Miasto, po czym została podjęta przez przewodniczącego, profesora Andrzeja Rottermunda i członków Polskiego Komitetu do spraw UNESCO uroczystym obiadem na Zamku Królewskim w Warszawie. Jako członkowie Polskiego Komitetu ds. UNESCO w obiedzie uczestniczyli wiceministrowie resortów: kultury i dziedzictwa narodowego, spraw zagranicznych, nauki i szkolnictwa wyższego, edukacji narodowej, środowiska, sportu i turystyki oraz prezes Polskiej Akademii Nauk i wybitni przedstawiciele świata kultury i nauki. Tematem rozmów były działania Komitetu i rządu na rzecz wdrożenia Konwencji i programów UNESCO w Polsce oraz możliwości rozwoju współpracy z Sekretariatem UNESCO w Paryżu. Po południu Irina Bokova kontynuowała rozmowy podczas spotkań w Ministerstwie Spraw Zagranicznych z wiceministrem Maciejem Szpunarem, w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego z wiceministrem Markiem Ratajczakiem i w Ministerstwie Środowiska z ministrem Marcinem Korolcem. Wieczorem Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Bogdan Zdrojewski wydał na jej cześć uroczystą kolację, która dała okazję do pogłębionej wymiany zdań na temat ochrony dziedzictwa i polityki kulturalnej. •

SR

Czym zajmowaliśmy się w 2012 roku

Jak co roku, oddajemy do rąk Państwa biuletyn Polskiego Komitetu ds. UNESCO. Zawiera on relację z najważniejszych dla naszej działalności wydarzeń i zagadnień, którymi zajmowaliśmy się w ubiegłym roku. Należała do nich niewątpliwie pierwsza wizyta w Polsce Dyrektor Generalnej UNESCO, Iriny Bokowej, której celem było m.in. wręczenie oficjalnego certyfikatu utworzenia Trójstronnego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie" oraz udział w 22. Forum Ekonomicznym w Krynicy.

Pobyt Dyrektor Generalnej stał się także wyjątkową okazją do spotkania z Polskim Komitetem do spraw UNESCO, który zaprezentował się w nowym składzie, powołanym w ubiegłym roku. Członkowie Komitetu pod przewodnictwem profesora Andrzeja Rottermunda przyjęli Dyrektor Generalną w reprezentacyjnych salach Zamku Królewskiego w Warszawie, co niewątpliwie dodało blasku temu wydarzeniu. Szerszą informację na temat wizyty Iriny Bokovej w Polsce publikujemy na stronie 8.

W roku 2012 na forum UNESCO podejmowano zasadnicze kwestie, dotyczące miejsca i kierunków dalszych działań Organizacji w rodzinie Narodów Zjednoczonych. Służyły temu m. in. konsultacje Dyrektor Generalnej z państwami członkowskimi, które przeprowadzono we wszystkich regionach świata. Jednym z tematów szczególnie waż-

nych dla naszego Komitetu była wyjątkowa rola UNESCO w budowania pokoju na świecie, jako organizacji stwarzającej platformę do dialogu międzykulturowego, ułatwiającego porozumienie między narodami. Temu zagadnieniu poświęcamy pierwszą część naszego wydawnictwa. W artykule pt. „UNESCO promotorem dialogu" (str. 17) zwracam uwagę na przesłanie zawarte w konwencjach UNESCO poświęconych kulturze, w których szczególnie wyraźnie rysuje się wola tworzenia warunków dla budowania właściwego kontekstu zrównoważonego dialogu, dzięki promocji różnorodności i równości w traktowaniu przejawów kultury różnych narodów i społeczności lokalnych. Prof. Edmund Wnuk-Lipiński w artykule publikowanym na stronie 22 przedstawia zagadnienie wielokulturowości w aspekcie praw człowieka, które stanowią punkt wyjścia dla wszystkich działań Organizacji Narodów Zjednoczonych. Autor stawia pytanie, pojawiające się coraz częściej także na forum UNESCO, o rzeczywistą uniwersalność – we współczesnym wielokulturowym świecie – zachodniej aksjologii, stanowiącej podstawę dla większości regulacji międzynarodowych.

Ideę poszukiwania konsensusu drogą dialogu staramy się realizować między innymi poprzez działania w ramach grupy roboczej Komitetów Narodowych UNESCO na rzecz dialogu euro-arabskiego, której współprzewodniczymy z ramienia państw europejskich. O rezultatach tych działań piszemy na stronie 25 Biuletynu. Od ośmiu lat rozwijamy w Polsce projekt edukacji międzykulturowej, w ostatnich trzech latach w formie warsztatów dla nauczycieli we wszystkich regionach Polski, przygotowujących ich do pracy w coraz bardziej wielokulturowej rzeczywistości szkolnej i do podejmowania związanej z tym tematyki na codziennych zajęciach przedmiotowych. Szerszą informację na temat projektu, którego celem jest kształtowanie postaw otwartości i tolerancji i zapobieganie w ten sposób konfliktom na tle kulturowym, znajdą nasi Czytelnicy na str. 29. Innego rodzaju przykładem pracy na rzecz dialogu jest działająca od czterdziestu lat Polsko-Niemiecka Komisja Podręcznikowa. Po długim czasie owocnej współpracy historycy i inni naukowcy obu państw podjęli się zadania niezwykle trudnego, jakim jest opracowanie wspólnego podręcznika historii, prezentującego dzieje powszechne, a zwłaszcza historię Europy w sposób wieloperspektywiczny, uwzględniający różne punkty widzenia. O najważniejszych faktach z historii Komisji przeczytać można na str. 31.

W 2012 roku koncentrowaliśmy się na problematyce związanej z ochroną dziedzictwa. Koncepcja ochrony dóbr kulturalnych i przyrodniczych o wyjątkowej wartości w skali świata jest w Polsce trwale obecna od ponad czterdziestu lat, dzięki przyjętej przez UNESCO w 1972 roku, a ratyfikowanej przez nasz kraj w 1976 roku Konwencji w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego. Przyjęta w roku 2011 Rekomendacja UNESCO wprowadza nowe, bardziej całościowe spojrzenie na ochronę dziedzictwa, obejmując nim także ochronę miejskiego krajobrazu historycznego (Historic Urban Landscape), o czym pisze prof. Jacek Purchla na stronie 42, zwracając

uwagę na konieczność kompleksowego widzenia przestrzeni kulturowej miast. W przekonaniu Polskiego Komitetu ds. UNESCO podejście takie powinno zostać uwzględnione w polskim prawodawstwie, dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego, podobnie jak cały nowy obszar dotyczący dziedzictwa niematerialnego, w myśl ratyfikowanej niedawno i wdrażanej także w Polsce od 2011 roku Konwencji o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, przyjętej w 2003 roku. Jej koncepcja opiera się na innych założeniach niż te, które stanowiły podstawę Konwencji z 1972 roku. Koncepcja Konwencji z 2003 roku stanowi efekt ewolucji, która dokonała się w UNESCO w ciągu trzydziestu lat od podpisania tej poprzedniej i wyraża się w zasadniczej zmianie podejścia do kwestii wartościowania i ochrony obiektów. Konwencja z 2003 roku koncentruje się na społeczności lokalnej, podkreślając równowartość w różnorodności poszczególnych zjawisk kultury niematerialnej. O tym kluczowym dla implementacji Konwencji założeniu piszę w artykule na stronie 33 Biuletynu.

Wartości niematerialne stanowią także jedno z kryteriów (kryterium vi), na podstawie którego dokonuje się wpisów na Listę Światowego Dziedzictwa, tworzoną według założeń Konwencji z 1972 roku. W oparciu o to właśnie kryterium na Listę Światowego Dziedzictwa wpisano w roku 1980 warszawskie Stare Miasto. Między innymi w związku z pojawiającymi się nieścisłościami w jego stosowaniu, Komitet Światowego Dziedzictwa postanowił doprowadzić do spotkania najwybitniejszych ekspertów UNESCO w celu precyzyjnego zdefiniowania wspomnianego kryterium. Spotkanie zostało zorganizowane w 2012 roku w Warszawie przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, pod patronatem PK ds. UNESCO, a informację na ten temat publikujemy na stronie 48.

Komitet aktywnie uczestniczy w pracach na rzecz wzmocnienia Programu Pamięć Świata, obejmującego zagadnienia dziedzictwa dokumentacyjnego, które stanowią jeden z priorytetowych obszarów naszego zainteresowania, zwłaszcza ze względu na znaczenie historii i jej właściwej metodologii naukowej w tworzeniu warunków dialogu opartego na znajomości źródeł historycznych. Ważnym wydarzeniem, potwierdzającym konieczność dalszego rozwoju programu, było warszawskie spotkanie ekspertów w maju 2012 r., zorganizowane ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego przez Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych, we współpracy z naszym Komitetem. Piszemy o nim obszerniej na stronie 51. Na forum UNESCO często dochodzi do współpracy w ramach odległych, wydawałoby się, dziedzin i wiele zagadnień dotyczy kilku sektorów Organizacji. Dialog między naukami przyrodniczymi i humanistycznymi można zaobserwować na przykładzie bioetyki, która zajmuje się zagadnieniami etycznymi, związanymi z naukami biomedycznymi. Profesor Ewa Bartnik w artykule na stronie 56 pisze o nowych wyzwaniach w tej dziedzinie z perspektywy eksperta Międzynarodowego Komitetu Bioetyki UNESCO.

Bardzo ważnym zadaniem Polskiego Komitetu ds. UNESCO, realizowanym nieprzerwanie od ponad dwudziestu lat, jest koordynacja programów stypendialnych dla młodych naukowców z krajów rozwijających się. W kilkudziesięcioosobowej grupie stypendystów rokrocznie przyjmowanych na staże naukowe przez czołowe polskie uczelnie i ośrodki badawcze, znajduje się wielu przyszłych liderów badań naukowych i menedżerów ośrodków badawczych oraz instytucji naukowych w ich ojczystych krajach. Przyczynianie się do wymiany naukowej i do rozwijania kapitału ludzkiego jest, naszym zdaniem, najlepszą formą pomocy i budowania więzi przyjaźni oraz współpracy międzynarodowej. O najnowszych kierunkach tej współpracy, rozwijanej poprzez programy stypendialne koordynowane przez Komitet, przeczytać można na stronie 59 Biuletynu.

Rozwojowi eduakcji i nauki oraz podniesieniu jakości życia sprzyja otwarty dostęp do zasobów edukacyjnych, któremu poświęcony był opisany na str. 58 Światowy Kongres w Paryżu w czerwcu 2012 r. Aktywnie uczestniczyła w nim polska delegacja, a w przygotowanie jej udziału w tym ważnym spotkaniu zaangażowali się członkowie Polskiego Komitetu Programu Informacja dla Wszystkich (IFAP), dla którego omawiane podczas Kongresu zagadnienia należą do ważnych tematów z obszaru komunikacji i informacji.

Poruszone w naszym Biuletynie tematy, takie jak: działania na rzecz pokoju, prawa człowieka, dialog kultur, zrównoważony rozwój, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego czy nowe wyzwania cywilizacyjne są podejmowane przez uczniów i nauczycieli sieci Szkół Stowarzyszonych UNESCO, zrzeszającej ponad 9000 placówek w 180 krajach, która w 2013 roku obchodzi sześćdziesięciolecie istnienia. W polskiej sieci działa już ponad sto instytucji edukacyjnych, reprezentujących różne etapy nauczania, od przedszkolnego po licealny. Jesteśmy przekonani, że konkretne prace, związane z wprowadzaniem idei i programów UNESCO do programów edukacyjnych, przyczyniają się do kształtowania postaw obywatelskich niezbędnych w nowoczesnym i demokratycznym państwie. Czym zajmowały się polskie Szkoły Stowarzyszone UNESCO w ubiegłym roku, przeczytać można na str. 60.

Mamy nadzieję, że przyświecająca naszej pracy idea popularyzacji i realizacji w Polsce misji i programów UNESCO znalazła odpowiednie odzwierciedlenie w materiałach publikowanych w bieżącym numerze Biuletynu i że przyczynią się one także do zwiększenia zainteresowania tą problematyką u Czytelników, wśród których idea UNESCO zyska dzięki temu nowych przyjaciół, a nasz Komitet – współpracowników. ●

Prof. Sławomir Ratajski
Sekretarz Generalny
PK ds. UNESCO

Delegacje z krajów Europy i Ameryki Płn. dyskutują o planach dalszego rozwoju UNESCO

W dniach 9 – 12 września 2012 r. odbyły się konsultacje Dyrektor Generalnej UNESCO z państwami członkowskimi i Komitetami Narodowymi Regionu Europy i Ameryki Północnej. Delegacje państw z pozostałych regionów świata również spotykały się w tym roku, podejmując debatę na temat działań UNESCO w najbliższych latach. Dotyczyła ona strategii średnioterminowej na lata 2014-2021 oraz programu i budżetu na lata 2014-2017.

Obrady z wielką starannością zorganizowały w Bratysławie Komitety Narodowe do spraw UNESCO z Austrii, Słowacji i Węgier. Trzeba przyznać, że stolica Słowacji z wielką gościnnością przyjęła liczne delegacje, w tym z Polski, w której uczestniczyli: Ambasador RP przy UNESCO w Paryżu, Krzysztof Kocel i Sławomir Ratajski Sekretarz Generalny PK ds. UNESCO.

Posiedzenie plenarne otworzył gospodarz poprzednich konsultacji w Londynie, Przewodniczący Brytyjskiego Komitetu Narodowego UNESCO, prof. William John Morgan. Pani Katalin Bogyay z Węgier, Przewodnicząca Konferencji Generalnej wygłosiła przesłanie do uczestników, po czym Z-ca Dyrektor Generalnej do spraw Planowania Strategicznego, Hans d'Orville przedstawił wstępne propozycje Dyrektor Generalnej Iriny Bokowej dotyczące strategii i budżetu UNESCO, które zawierały daleko idące zmiany strukturalne, zmierzające m.in. do zmniejszenia liczby Głównych Programów z istniejących pięciu (Edukacja, Nauki Ścisłe i Przyrodnicze, Nauki Społeczne i Humanistyczne, Kultura oraz Informacja i Komunikacja) do trzech

Delegacja polska na konsultacje Dyrektor Generalnej UNESCO z państwami członkowskimi i Komitetami Narodowymi Regionu Europy i Ameryki Północnej we wrześniu 2012 r. w Bratysławie: (od lewej) Sekretarz Generalny PK ds. UNESCO, Sławomir Ratajski i Ambasador Rzeczpospolitej Polskiej przy UNESCO, Krzysztof Kocel.

(Edukacja, Nauki, Kultura). Kierowano się koniecznością usprawnienia funkcjonowania Organizacji i potrzebą znacznej redukcji kosztów. W dyskusji plenarnej polska delegacja, podobnie jak większość mówców, poparła zamiar doprowadzenia do większej koncentracji programów UNESCO, jednocześnie jednak wyraziliśmy zaniepokojenie propozycją rozbicia dotychczasowego Programu Informacja i Komunikacja pomiędzy pozostałe, szczególnie w odniesieniu do tak ważnych działań tego sektora, jak te dotyczące obrony wolności słowa i bezpieczeństwa dziennikarzy oraz Programu Pamięć Świata. Inne wątpliwości wzbudziła propozycja wchłonięcia Programu Nauk Społecznych i Humanistycznych w Program Nauk Ścisłych i Przyrodniczych, co groziłoby rozmyciem, jak podkreśliła delegacja polska, takiej problematyki jak etyka w nauce czy filozofia.

Wolność wypowiedzi i wolność mediów oraz bezpieczeństwo dziennikarzy uznano za zasadnicze tematy misji UNESCO, które mogą być realizowane niemalże jako oddzielne programy z własną strategią i metodą pracy. Zauważono, że Organizacja, spełniając wiodącą rolę we wdrożeniu Planu Bezpieczeństwa Dziennikarzy i Walki z Bezkarnością, powinna zainicjować opracowywanie rocznych raportów ekspertów na temat praw medialnych i przypadków ich bezkarnego łamania. Ważnym polem działania UNESCO – jak powiedziano – jest zachowywanie dziedzictwa dokumentacyjnego i tu ważną rolę spełnia Program Pamięć Świata.

Edukacja, jak stwierdzili zebrani delegaci, powinna pozostać na czele listy priorytetów po 2015 roku w powiązaniu z Milenijnymi Celami Rozwoju. UNESCO, jako koordynator Programu Edukacji dla Wszystkich (EFA), odgrywa ważną rolę w pracach nad zapewnieniem dostępu do edukacji i podnoszeniem jej jakości. Edukacja dla Zrównoważonego Rozwoju, stwierdzono w końcowych rekomendacjach, jest kluczowym elementem zarówno nauczania podstawowego, jak i przyczynia się do podnoszenia poziomu wykształcenia i przeciwdziała wykluczeniom. Zauważono też potrzebę wzmocnienia w planach UNESCO na najbliższy okres obecności problematyki związanej z jakością kształcenia nauczycieli i kształcenia techniczno-zawodowego (TVET).

W dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych oraz nauk społecznych i humanistycznych wyróżniono tematy wiodące w najbliższej przyszłości w działaniach UNESCO i są to: nauki podstawowe, polityka dotycząca innowacyjności i technologii, oceany i strefy przybrzeżne oraz systemy wodne, wpływy zmian klimatycznych na rozwój społeczny oraz młodzież i jej rola w zmianach społecznych i w przestrzeganiu praw człowieka. Uwypuklono znaczenie międzydyscyplinarności w nauce i zrównoważonego rozwoju, jako kluczowe zadania w tym sektorze. Postulowano także wzmocnienie problematyki Etyki w Nauce, Edukacji Naukowej i Otwartego Dostępu do źródeł naukowych.

Z-ca Dyrektor Generalnej ds. Planowania Strategicznego Hans d'Orville przedstawił propozycje Dyrektor Generalnej w sprawie strategii i programu UNESCO na kolejne lata.

Uczestnicy 16. konsultacji Dyrektor Generalnej UNESCO z państwami członkowskimi i Komitetami Narodowymi Regionu Europy i Ameryki Północnej 9-12 września 2012 r. w Bratysławie.

W dziedzinie kultury za najważniejsze zadanie uznano wdrażanie Konwencji tzw. kulturalnych tj.: w sprawie ochrony kulturalnego i naturalnego dziedzictwa, ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz ochrony i upowszechniania różnorodności form wyrazu kulturowego. Zauważono potrzebę dokonania przeglądu dyrektyw operacyjnych poszczególnych Konwencji. Zwrócono uwagę na zagrożenia dla zarządzania miejscami Światowego Dziedzictwa, związane z brakiem kwalifikowanego monitoringu zarządzania tymi miejscami oraz wątpliwościami, jakie budzi proces nominacji na Listę Światowego Dziedzictwa, co może mieć ujemny wpływ na wiarygodność Konwencji. Wymaga to dialogu wszystkich zainteresowanych stron. Kultura i rozwój powinny się znaleźć w obrębie działań wszystkich wspomnianych konwencji, a szczególnie tej z 2005 roku. Działania dotyczące rozwoju, gromadzenia danych statystycznych, opracowywania różnego typu wskaźników, dzielenia się najlepszymi praktykami powinny być nadal rozwijane – jak zapisano w końcowych dokumentach ze spotkania. UNESCO powinno pracować razem z innymi agendami na rzecz włączenia kultury do UN Development Assistance Framework i innych instrumentów ONZ.

Szczególnie mocno uczestnicy spotkania upomnieli się o udział młodzieży w pracach UNESCO, a problematyka jej poświęcona powinna znaleźć silne odbicie we wszystkich programach i sektorach Organizacji.

Podkreślono także znaczenie Instytutów II stopnia i ich powiązania z misją UNESCO. W Polsce mamy jeden, świetnie funkcjonujący instytut tego rodzaju w Łodzi, zajmujący się badaniami w dziedzinie ekohydrologii.

Na zakończenie obrad wskazano bardzo dobitnie na konieczność dalszego wzmocnienia sieci Komitetów Narodowych UNESCO (jest ich na świecie 195), która powinna być wykorzystywana zgodnie z jej potencjałem, mając na uwadze rolę Komitetów w kreowaniu obecności UNESCO w poszczególnych krajach i włączanie za ich pośrednictwem w szerszym zakresie społeczeństwa obywatelskiego do działań zgodnych z celami UNESCO.

Opinie i rekomendacje będące rezultatem konsultacji regionalnych znalazły swoje odbicie w dokumentach Rady Wykonawczej UNESCO, która zebrała się w Paryżu w październiku ubiegłego roku. Rada Wykonawcza, akceptując większość zgłoszonych w ramach konsultacji rekomendacji, odrzuciła jednak wstępną propozycję Dyrektor Generalnej ograniczenia liczby Głównych Programów, zachowując dotychczasową strukturę. Postanowienia tego ciała wykonawczego UNESCO stanowią podstawowy materiał dla formułowania dalszych planów działań UNESCO, nad którymi będzie obradować najwyższy organ tej agendy ONZ, jakim jest Konferencja Generalna. Zbierze się ona jesienią 2013 roku. •

SR

UNESCO promotorem dialogu

UNESCO – Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, podobnie jak jej macierzysta Organizacja Narodów Zjednoczonych, jest dzieckiem konfliktu. Narodziła się z przerażenia destrukcją pozostawioną przez II wojnę światową w umysłach ludzi. Powstała na ruinach wiary w człowieczeństwo, ale z nadzieją, że uda się na nowo dotrzeć do umysłu człowieka, aby pokój myśli objawił się w działaniu.

„…de facto upadek dominujących zachodnich wartości spowodowany przez II wojnę światową otworzył wyrwę w historycznym czasie, oddychającą przestrzeń, która wywołała odwołanie do myślenia, by mogło być usłyszane i by umieścić w tej wyrwie moment prawdy”[1] – napisała Hannah Arendt, której apel znalazł odbicie w Konstytucji UNESCO, gdzie w pierwszym zdaniu czytamy, że misją Organizacji jest budowanie pokoju w umysłach ludzi, „ponieważ wojny biorą początek w umysłach ludzi, więc i obrona pokoju w umysłach ludzi musi być zbudowana.”[2] Do duchowego wymiaru ludzkiej egzystencji, obecnego w misji UNESCO, wyjątkowej wśród innych agend ONZ, zaapelował Papież Jan Paweł II podczas wizyty w jej paryskiej siedzibie 2 czerwca 1980 roku. Przestrzegał wtedy „ażeby nie ulec ponownie potwornej alienacji zbiorowego zła, które zawsze gotowe

[1] H. Arendt, Myślenie, tłum. H. Buczyńska-Garewicz, Warszawa 1991, s. 10

[2] Konwencja dotycząca utworzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury (Dz. U. z dnia 21 czerwca 1947 r. z późn. zmianami).

jest posłużyć się zasobami materii w wyniszczającej walce ludzi przeciwko ludziom i narodów przeciw narodom."[3]

Czy dzisiaj, po 67 latach od uchwalenia Konstytucji UNESCO i 66 od powstania samej Organizacji, te słowa nie brzmią wciąż aktualnie? Czy wciąż nie jest obecny w dzisiejszym świecie strach przed realizacją celów politycznych, wywiedzionych z uproszczonych ideologii, skarykaturyzowanej filozofii, marzeń o potędze, czy prostej żądzy władzy, chęci posiadania, dominacji nad drugim – innym? Wybuchowi II wojny światowej nie zapobiegło przecież utworzenie w ramach Ligi Narodów w 1922 roku w Paryżu Komisji ds. Współpracy Intelektualnej, działającej następnie jako Międzynarodowy Instytut Współpracy Intelektualnej. Wśród jej dwunastu członków – wybitnych osobistości z całego świata, pracujących pod przewodnictwem Henri Bergsona – działali m.in.: Maria Skłodowska-Curie, Gilbert Murray, Albert Einstein, Gabriela Mistral, Aldous Huxley, Tomasz Mann, Rabindranath Tagore i Paul Valéry, który określił misję intelektualistów następująco: „Gdybyśmy mogli uczynić intelekt skuteczniejszą i realną siłą w sprawach tego świata, świat miałby większe szanse uzdrowienia i szybszej poprawy".

W 1945 roku także intelektualiści przyczynili się do powstania i określenia programu UNESCO. Warto wśród nich wymienić filozofów: Jacques'a Maritaina, Sarvepalli Radhakrishnana, czy dyrektora wydziału nauki Josepha Needhama (autora m.in. „Wielkiego miareczkowania"). Pierwszym Dyrektorem Generalnym UNESCO został Julian Huxley – angielski naukowiec i filozof, jeden z twórców idei Organizacji. W latach 1946-1948 sekcją literatury kierował Antoni Słonimski.

Czy głos intelektualistów, niegdyś dominujący w UNESCO, jest nadal słyszalny w świecie zdominowanym przez polityków? Niestety, konflikty są naszą codziennością, agresja jest stałym elementem naszego środowiska, zarówno tego wirtualnego, tworzonego przez media, jak i tego rzeczywistego, opartego na relacjach międzyludzkich, społecznych i politycznych. Mimo że, jak się wydaje, świat zachodni nauczony ponurą lekcją, oddalił od siebie widmo totalnej wojny, konflikty zbrojne wciąż są obecne w wielu miejscach na świecie, by wspomnieć chociażby Afganistan, Irak, Libię, Mali czy Syrię, gdzie giną ludzie i niszczone są wyjątkowe miejsca związane z ich kulturą, uznane przez inne narody za obiekty światowego dziedzictwa. Świadczy to o wciąż aktualnej misji tej największej agendy Organizacji Narodów Zjednoczonych, która aktywnie zabiegając o rozwijanie kultury pokoju, przyczynia się do tworzenia warunków bezpieczeństwa we współczesnym świecie. Aktywność ta opiera się na zaangażowaniu państw członkowskich, obecnie 195, i na współpracy różnych instytucji: pozarządowych, społecznych i biznesowych, przede wszystkim jednak wymaga zaangażowania ludzi wolnych od uprzedzeń, chęci rewanżu, powodowanych nie strachem, lecz międzyludzką solidarnością.

Cele UNESCO realizowane są w oparciu o zasady Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, poprzez działania w obszarze edukacji, nauki, kul-

[3] Przemówienie Jana Pawła II wygłoszone w siedzibie UNESCO w Paryżu 2 czerwca 1980 roku, Polski Komitet do spraw UNESCO, Warszawa 1999, s. 7.

tury oraz komunikacji i informacji. Należą do nich działania na rzecz m.in. zapewnienia dostępu do edukacji dla wszystkich, stałego podnoszenia kwalifikacji nauczycieli, otwartego dostępu do wiedzy, wolności wypowiedzi, rozwoju nauki opartej na zasadach etycznych, zachowania i dostępności dziedzictwa kultury i wspierania różnorodności kulturowej, zrównoważonego rozwoju i dialogu jako podstawowej metody działania. Zakładając, że pokój jest wyborem, który opiera się na poszanowaniu odmienności i nie jest możliwy bez dialogu, UNESCO stało się promotorem dialogu pomiędzy narodami i cywilizacjami.

Dyrektor Generalna UNESCO, Irina Bokova w przesłaniu z okazji Światowego Dnia Filozofii odwołuje się do refleksji filozoficznej, która w sokratejskiej pokorze umożliwia podjęcie dialogu – niezbędnego aby „sprostać wyzwaniom współczesności, wymykającym się kontroli człowieka – jako najlepszego sposobu na wychowanie obywateli odpowiednio wyposażonych do walki z głupotą i uprzedzeniami."[4]

Można powiedzieć, że warunkiem takiego dialogu jest uznanie różnorodności, przyczyniające się do „budowy inkluzywnego i tolernacyjnego społeczeństwa obywatelskiego, wolnego od ignorancji, otwartego na wzajemne zrozumienie, w którym jest miejsce na oburzenie z powodu niesprawiedliwości, w którym odpowiedni poziom wykształcenia umożliwia zadawanie właściwych pytań i gdzie panuje przekonanie o konieczności obrony ludzkiej godności."[5]

Warunkiem dialogu jest też uznanie równości drugiego człowieka w poczuciu sprawiedliwości i odpowiedzialności za niego. Przytaczając Emmanuela Levinasa „Poszukiwanie odległego jeszcze drugiego człowieka jest już relacją z tym człowiekiem, relacją właściwą i prawą – specyficznym sposobem kontaktu z bliźnim, który staje się bliskością."[6]

Zgodnie ze słowami Jana Pawła II, wypowiedzianymi w wystąpieniu przytoczonym powyżej, gdzie Papież odwołuje się do pojęcia tożsamości własnej, zintegrowanej tożsamości człowieka, która otwiera perspektywę uznania i akceptacji tożsamości innego: „w jedności kultury, jako właściwego sposobu istnienia człowieka, bierze zarazem początek wielość kultur, wśród których człowiek bytuje. W tej wielości człowiek rozwija się, nie tracąc istotnego kontaktu z jednością [własnej - S.R.] kultury jako podstawowego i istotnego wymiaru swego istnienia i bytowania (…) w imię prymatu tego, co wyraża się w kulturze człowieka – ludzkich wspólnot, ludów i narodów."[7]

Równość, różnorodność, równowartość, zrównoważony rozwój, uznanie roli indywidualnego twórcy, ale także społeczności lokalnej to zasady, na których oparto konwencje UNESCO[8], określające

---

[4] Message de la Directrice générale de l'UNESCO, Irina Bokova à l'occasion de la Journée mondiale de la Philosophie, 15 novembre 2012.

[5] j.w. s.1

[6] Emmanuel Levinas, *O Bogu, który nawiedza myśl*, Kraków,. Znak 1994, s. 55

[7] Przemówienie Jana Pawła II, wygłoszone w siedzibie UNESCO w Paryżu 2 czerwca 1980 roku, Polski Komitet do spraw UNESCO, Warszawa 1999, s. 8.

[8] Konwencja w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 1972 roku, Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku i Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 2005 roku, a także Program UNESCO Pamięć Świata, dotyczący ochrony dziedzictwa dokumentacyjnego włącznie z dziedzictwem cyfrowym, pow-

warunki prawne służące zachowaniu i upowszechnieniu dziedzictwa kulturowego ludzkości.

Twórcy konwencji dostrzegają ogromne znaczenie kształtowania warunków rozwojowych, opartych na świadomości kulturowej, poczuciu tożsamości, formowanej w procesie stopniowej identyfikacji własnego dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Wspomniane konwencje UNESCO odwzorowują ideę tworzenia kontekstu dla dialogu pokoju, poprzez uznanie między innymi różnorodności i równowartości różnych form wyrazu kulturowego reprezentowanego przez społeczności różnych narodów i regionów świata, co jest podstawowym czynnikiem kształtującym postawę tolerancji i akceptacji dla drugiego człowieka i jego inności. Osiągnięcie takiej postawy jest możliwe pod warunkiem rozpoznania i uznania własnej tożsamości kulturowej, na którą składa się m.in. szacunek dla materialnego i niematerialnego dziedzictwa przeszłości, jednocześnie współkształtującego świadomość historyczną i ukazującego drogę do zrozumienia wartości kultury współczesnej.

Rozumienie warunków dialogu, opartych na akceptacji równości kulturowej, nie zawsze jednak było obecne w UNESCO. Przyjęta w 1972 roku Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego i utworzona na jej podstawie Lista Światowego Dziedzictwa, najbardziej chyba rozpoznawalne świadectwo obecności UNESCO w świecie, zainaugurowała w 1978 roku proces dokumentowania przykładów obiektów dziedzictwa materialnego i przyrodniczego o wyjątkowej, uniwersalnej wartości. Dość szybko okazało się jednak, że doszło do swoistej rywalizacji państw wszystkich regionów świata o uznanie wartości własnej kultury. Kryteria wpisu, wywodzące się z tradycji aksjologicznej zachodniej cywilizacji, doprowadziły do dominacji na Liście obiektów europejskich.

Hierarchiczność w konstrukcji Listy Światowego Dziedzictwa, która w założeniu oparta miała być na zasadzie reprezentatywności i uznania wyjątkowych wartości, niestety w praktyce okazała się faworyzować koncepcję podziału świata na centra i prowincje. Stało się to istotnym doświadczeniem w czasie pracy nad dwiema kolejnymi Konwencjami: w sprawie niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku i w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 2005 r.

Lista reprezentatywna niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości, tworzona na podstawie Konwencji z 2003 roku, kieruje się zasadą rejestrowania i upowszechniania takich przejawów kultury, które są wyjątkowo cenione przez daną społeczność lokalną, świadczą o jej tożsamości, stanowią jej żywe świadectwo i będą przekazane następnym pokoleniom. Dopiero tutaj, dzięki przyjętym kryteriom, realizowana jest w pełni zasada równości i równoważności, odnosząca się do wszystkich kultur, narodów i społeczności, zachowujących własną, przenoszoną z pokolenia na pokolenie, żywą kulturę. Ideą Konwencji jest tworzenie „żywej mapy" różnorodności kulturowej świata.

stały w 1992 roku. Dokumenty te ujmują wieloraki pejzaż dziedzictwa kulturowego ludzkości, wzajemnie się uzupełniając.

Podobne zasady przyświecają Konwencji w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 2005 roku, która dodatkowo nakłada na rządy państw członkowskich obowiązek promowania różnorodności i upowszechniania wyrazu kulturowego i wytworów kultury. Co ważne, Konwencja zaleca wprowadzenie polityki kulturalnej do polityki rozwojowej kraju jako jej niezbędnego elementu, mającego istotny wpływ na podnoszenie jakości życia człowieka.

Właśnie w trosce o tę jakość, która zależna jest w głównej mierze od wzajemnych relacji człowieka i środowiska, UNESCO przyjęło w 2004 roku rolę międzynarodowego koordynatora działań podejmowanych w ramach Dekady Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju, proklamowanej przez ONZ na lata 2005 - 2014. Od tego czasu idea zrównoważonego rozwoju, opierająca się na zasadzie równorzędności i harmonii rozwojowej trzech dziedzin ludzkiej aktywności: środowiskowej, społeczno-kulturalnej i ekonomicznej stanowi punkt odniesienia we wszystkich działaniach Organizacji i obecna jest we wszystkich obszarach jej kompetencji.

Moim zdaniem, ujęcie antropocentryczne zrównoważonego rozwoju określa środowisko jako zrównoważoną, zintegrowaną kompozycję środowiska przyrodniczego i kulturowego, łączącego kulturę materialną i niematerialną człowieka. Świadomość zintegrowanego środowiska wpływa na określenie własnej tożsamości. Jest to swoisty proces budowania tożsamości w dialogu z otoczeniem, tożsamości jednostkowej, grupowej, narodowej, gdzie można określić te relacje, przystosowując za Józefem Tischnerem pojęcia Zapytany-Pytający.

Od początku istnienia UNESCO, delegacje państw członkowskich starały się podejmować wspólne decyzje, szukając przede wszystkim konsensusu, niejednokrotnie drogą długotrwałych dyskusji, ale zawsze z poszanowaniem zasad dialogu. Odwoływały się do warunków zgody, które starałem się pokrótce przedstawić powyżej. Warunków możliwych do osiągnięcia, jeśli poprzedza je wola działań zorientowanych na porozumienie, opisanych przez Jürgena Habermasa jako sytuację, „kiedy aktywne podmioty gotowe są na wewnętrzne dostosowanie wzajemne swych planów działań, a do swoich celów dążą wyłącznie pod warunkiem panującej lub dającej się wytargować zgody co do sytuacji i oczekiwanych konsekwencji."[9]

Mam nadzieję, że wskazania filozofów rozwijających koncepcję dialogu, staną się drogowskazem dla UNESCO, mimo presji różnych interesów politycznych, od których, jak każda organizacja multilateralna, i ta nie jest wolna. ●

Prof. Sławomir Ratajski

Fragment wystąpienia z okazji Międzynarodowego Dnia Filozofii na Uniwersytecie im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, 15 listopada 2012 r.

[9] Jürgen Habermas, *Teoria działania komunikacyjnego, systemu i świata przeżywanego*, za: Aleksandra Jasińska – Kania, Lech Nijakowski, Jerzy Szacki, Marek Ziółkowski „Współczesne teorie socjologiczne", Warszawa 2006, s.968

Wielokulturowość a prawa człowieka

W dzisiejszym, zglobalizowanym świecie obywatele w większym stopniu niż kiedykolwiek wcześniej w historii są świadomi istnienia wielu kultur, z których każda ma swoją odrębną tradycję i umocowaną w niej rację bytu. Obca kultura była przez wieki traktowana jako osobliwość, dziwactwo, czy nawet – aberracja społeczna. Dzisiaj, w dobie globalnej komunikacji, która w czasie realnym pozwala łączyć ze sobą odległe zakątki świata, obce kultury, a wraz z nimi – obce obyczaje, a nawet normy społeczne znajdują swoje miejsce w zbiorowej wyobraźni.

W dodatku masowe migracje ludności, głównie o podłożu ekonomicznym, sprawiają że przedstawiciele obcych kultur przynoszą je do naszego bezpośredniego otoczenia społecznego. Egzotyka zamieszkuje w sąsiedztwie i staje się trwałym elementem życia codziennego, a więc przestaje być egzotyką.

Jeśli spojrzymy na kraje, które od dawna były otwarte na świat i odniosły sukces gospodarczy, to łatwo zauważymy, że problem migracji z peryferii świata do jego metropolii każe na nowo przemyśleć kwestię praw człowieka w kontekście zjawiska wielokulturowości. Metropolie świata, zwłaszcza z europejskiego kręgu cywilizacyjnego

Zasada poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności:

Różnorodność kulturowa może być chroniona i promowana jedynie wtedy, gdy zagwarantowane są prawa człowieka i podstawowe wolności, takie jak wolność wypowiedzi, informacji i komunikowania, a także gdy jednostka ma możliwość wyboru form wyrazu kulturowego. Nikt nie może powoływać się na postanowienia niniejszej konwencji w celu naruszenia praw człowieka i podstawowych wolności określonych w Powszechnej deklaracji praw człowieka lub zagwarantowanych prawem międzynarodowym, ani w celu ograniczania ich zakresu.

(Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, art. 2. „Zasady przewodnie", p. 1)

(kulturowo najbardziej otwarte), są dzisiaj zbiorowiskami wielokulturowymi, gdzie kiedyś oddalone terytorialnie kultury w odmienny sposób organizują i regulują życie społeczności zamieszkujących niekiedy tę samą ulicę miasta. Nowy Jork, Londyn, Paryż czy Rzym stają się współcześnie „małymi światami", w których – jak w soczewce – odbija się złożoność mozaiki kulturowej globalnego świata oraz problemy międzykulturowego sąsiedztwa.

Polska jest dopiero na początku tej drogi, bowiem nasze otwarcie na świat jest stosunkowo świeżej daty. Przez ponad pół wieku byliśmy izolowani od świata przez system komunistyczny; problemy, którymi żyły kraje demokratyczne były dla nas nie mniej egzotyczne, niż odległe kultury azjatyckie, afrykańskie, czy latynoamerykańskie. Ponad dwadzieścia lat temu sytuacja zmieniła się radykalnie i od tego czasu widzimy zauważalny wzrost liczebności rozmaitych społeczności etniczno – kulturowych, napływających do nas ze świata. Tendencja ta w przyszłości będzie się nasilać, w miarę wzrostu zamożności naszego kraju. A zatem są to już nasze problemy, a przyszłość przyniesie jedynie ich zaostrzenie.

Współczesna koncepcja praw człowieka zrodziła się – jak wiadomo – w czasie Rewolucji Francuskiej i w owym czasie odnosiła się w zasadzie do ludów europejskiego kręgu kulturowego. Była to jednak, w założeniu, koncepcja uniwersalna, a zatem taka, która obejmuje wszystkich ludzi, niezależnie od kontekstu kulturowego, religijnego, czy narodowościowego, który ukształtował ich tożsamość społeczną. W dzisiejszym, zglobalizowanym świecie wielokulturowość staje się wymagającym testem dla uniwersalności praw człowieka i obywatela. Jeśli bowiem są to prawa uniwersalne, to nie ma żadnych niepodważalnych i przekonywających argumentów za wyższością jednych norm kulturowych nad innymi, zrodzonymi w odmiennej kulturze. Nie ma też żadnych kryteriów, które pozwalałyby szeregować np. obyczaje różnych ludów od „barbarzyńskich" do „cywilizowanych"; nie ma żadnego zewnętrznego punktu oparcia dla oceny jednych praktyk społecznych (usankcjonowanych lokalną tradycją kulturową) jako dozwolonych, a innych – jako niedozwolonych. Każda taka ocena jest bowiem nasycona aksjologią jednej kultury, która staje się instrumentem oceny drugiej kultury (a więc – tak czy owak – mamy do czynienia z uzurpacją dominacji norm jednej kultury nad normami kultury odmiennej). Z kolei brak takich kryteriów usuwa argumenty za ochroną praw człowieka w tych częściach świata, w których lokalna kultura (wraz z jej normami) wyżej stawia prawa zbiorowości niż prawa jednostki, lub np. sankcjonuje nierówności między kobietami i mężczyznami. To prawdziwe błędne koło, z którego trzeba znaleźć wyjście, jeśli naszym celem miałby być raczej międzykulturowy dialog niż konflikt.

Jednym z instrumentów zmierzających do przełamania tego błędnego koła jest tzw. „poprawność polityczna", jako nieformalna norma, która miałaby regulować ewentualne konflikty międzykulturowe, rodzące się na styku niekompatybilnych aksjologii, tworzonych przez

Zgodnie z Konstytucją UNESCO, jednym z celów Organizacji jest dążenie do budowania porozumienia międzynarodowego, m.in. poprzez upowszechnienie wiedzy o kulturach innych krajów. Cel ten pozostaje nadal aktualny. Wraz ze zmianami sytuacji międzynarodowej i nowymi możliwościami technicznymi ulegają zmianie jedynie narzędzia i formy działania oraz obszary szczególnego zainteresowania Organizacji. Ostatnio poszerza się przy tym zakres współpracy z innymi organizacjami w ramach systemu Narodów Zjednoczonych i rośnie możliwość bezpośredniego angażowania się zainteresowanych osób i instytucji społeczeństwa obywatelskiego na rzecz dialogu budowanego na gruncie kultury.

UNESCO uczestniczy w działaniach prowadzonych w ramach programu Narodów Zjednoczonych pn. **Sojusz Cywilizacji** (The United Nations Alliance of Civilizations), którego mottem jest hasło „Many cultures – One Humanity". W związku z proklamowanym na 2010 **Międzynarodowym Rokiem Zbliżenia Kultur** odnotowano ponad 600 przedsięwzięć w różnych krajach, zgłoszonych jako wkład w realizację założeń Roku. Koordynowana przez UNESCO działalność związana z Rokiem Zbliżenia Kultur, ogłoszonym przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, była niejako zwieńczeniem Międzynarodowej Dekady Kultury Pokoju i Przeciwdziałania Przemocy wobec Dzieci na Świecie i nowym impulsem dla ugruntowywania pokoju i porozumienia poprzez kulturę. Zgodnie z rekomendacją Konferencji Generalnej UNESCO, Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych proklamowało **Międzynarodową Dekadę Zbliżenia Kultur** na lata 2013-2022.

Program **Jedwabne Szlaki** pozostaje jednym z najbardziej znanych programów UNESCO, mimo że formalnie był realizowany w latach 1988-1997. Współpraca wielu krajów zaowocowała szeregiem konferencji, wypraw naukowych, prac badawczych, wystaw, filmów i książek. Mimo zakończenia programu, wiele inicjatyw było kontynuowanych dzięki wsparciu zainteresowanych państw, instytucji i osób prywatnych. Zgromadzony w ten sposób dorobek naukowy oraz bogata dokumentacja fotograficzna i audiowizualna będą mogły nadal służyć rozwijaniu współpracy dzięki decyzji Konferencji Generalnej (2011) o utworzeniu platformy internetowej na portalu UNESCO. Powodzenie programu wynika z faktu, że w przeszłości handel między krajami i regionami łączył się ściśle z wymianą wpływów kulturowych, której efekty, przejawiające się w różny sposób, są obecne do dziś i stanowią obszar poszukiwań interesujący różne środowiska – naukowców, dziennikarzy, artystów i młodzież.

rozmaite kultury świata. Ale, po pierwsze, jest to instrument dość toporny, nieuwzględniający niuansów kultur lokalnych, a po wtóre, może nawet ważniejsze, jest on skażony tym samym grzechem pierworodnym, co wcześniejsze, zachodnie w swej proweniencji, kryteria szeregowania kultur na bardziej lub mniej „cywilizowane", albo też bardziej lub mniej „barbarzyńskie". Polityczna poprawność jest wszak produktem kultury Zachodu (i tak jest traktowana przez inne kręgi kulturowe), a rości sobie pretensje do statusu uniwersalnego zespołu norm.

Czy można wyobrazić sobie bardziej subtelne wyjście z tego coraz bardziej dotkliwego dylematu? Prostej recepty zapewne nie ma i daremny byłby trud jej odkrycia lub nawet skonstruowania. Bardziej naturalna i obiecująca wydaje się droga międzykulturowego dialogu, prowadzonego z myślą o znalezieniu wspólnego mianownika aksjologicznego dla wszystkich istotnych kręgów cywilizacyjnych. Taki wspólny mianownik mógłby stać się fundamentem kosmopolitycznego zestawu norm, w którym zakorzenione mogłyby być prawdziwie uniwersalne prawa człowieka i obywatela. Choć wypracowanie takiego wspólnego mianownika staje się sprawą coraz bardziej naglącą, drogą do jego ustalenia jest kręta i długa i wymaga determinacji i niestrudzonych wysiłków przedstawicieli wszystkich kultur. Jak jednak mawiają Chińczycy, nawet najdłuższy marsz zaczyna się od pierwszego kroku. Już czas, aby ten pierwszy krok postawić. ●

Prof. Edmund Wnuk-Lipiński

W 1994 roku zainicjowano program pn. **Szlaki niewolnictwa**, który ma na celu lepsze zrozumienie zjawiska niewolnictwa i jego następstw na wszystkich kontynentach. Upamiętnienie handlu niewolnikami i niewolnictwa oraz nowe spojrzenie z perspektywy uciemiężonych w czasach kolonializmu było przełamaniem milczenia na ten temat i dało asumpt do wielu prac naukowych, publikacji, seminariów itp. Ważnym nurtem tych działań jest próba zrozumienia, w jaki sposób historia niewolnictwa wywarła wpływ na kształt dzisiejszych społeczeństw.

Wskazanie uniwersalnego przekazu, jaki niosą ze sobą odmienne kultury, jest osią nowego programu pn. **Rabindranath Tagore, Pablo Neruda and Aimé Césaire or a Reconciled Universal**. Został on skonstruowany wokół wybitnych postaci literatury światowej z trzech różnych kręgów kulturowych, które były zaangażowane w życie polityczno-społeczne swojej epoki. Program przyjęty przez Konferencję Generalną UNESCO w 2011 roku ma pobudzać refleksję, zachęcać do poznawania i upowszechniania literatury obcej, inspirować do nowych form współpracy. UNESCO utworzyło stronę internetową, która ma służyć wymianie informacji. Za jej pośrednictwem można zgłaszać własne przedsięwzięcia, uzyskując w Sekretariacie UNESCO w Paryżu, po spełnieniu odpowiednich warunków, możliwość posługiwania się logotypem programu.

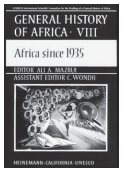

Wielość punktów widzenia i opinii na temat historii społeczno-gospodarczej świata oferują poszczególne tomy historii ludzkości i historii regionalnych, które powstawały pod auspicjami UNESCO przez dziesiątki lat z udziałem specjalistów z poszczególnych regionów świata. Od 1964 roku historycy, pochodzący w przeważającej części z krajów afrykańskich, opracowali 8 tomów **General History of Africa**, dzieła przetłumaczonego do tej pory na 13 języków. UNESCO prowadzi obecnie prace nad tym, w jaki sposób ten dorobek wykorzystać dla celów dydaktycznych na kontynencie afrykańskim. Pozostałe wielotomowe opracowania to **History of Civilisations of Central Asia** (6 tomów), **General History of Latin America** (9 tomów), **General History of the Caribbean** (6 tomów), **The Different Aspects of Islamic Culture** (6 tomów). Opracowanie na temat historii powszechnej pod kątem rozwoju naukowego i kulturalnego: **History of Humanity – Scientific and Cultural Development** liczy 7 tomów. Publikacje te częściowo są dostępne w formie cyfrowej. ●

AW

Międzynarodowa konferencja komitetów narodowych UNESCO «Euro-Arab Dialogue: Contribution to a New Humanism»

zorganizowana została 31 maja – 1 czerwca 2012 r. w Wiedniu przez UNESCO i Fundację Al Jaber. Było to pierwsze tak duże spotkanie w ramach programu Dialogu Euro-Arabskiego. Wzięło w nim udział 79 przedstawicieli 51 krajów: 37 europejskich i 14 arabskich, a także przedstawiciele organizacji międzynarodowych: ABEGS, ALESCO, ISESCO i Rady Europy, Fundacji im. Anny Lindh, Europejskiego Centrum Wergelanda, działającego w Oslo oraz 19 gości specjalnych. UNESCO reprezentowały najwyższe władze Organizacji: Dyrektor Generalna, Irina Bokova, Zastępca Dyrektor Generalnej ds. Kontaktów Zewnętrznych i Informacji Publicznej, Eric Falt oraz Dyrektor Międzynarodowego Biura Edukacji w Genewie, Clementina Acedo Machado. Z Polski w obradach uczestniczyły trzy osoby: Sekretarz Generalny PK ds. UNESCO, prof. Sławomir Ratajski, pełniący funkcję koordynatora z ramienia krajów europejskich Grupy Zadaniowej (Task Force) Komitetów UNESCO ds. Dialogu E-A, koordyna-

Obrady międzynarodowej konferencji komitetów narodowych UNESCO "Euro-Arab Dialogue: Contribution to a New Humanism", która odbyła się 31 maja – 1 czerwca 2012 r. w Wiedniu. Na zdjęciu od prawej strony: Dyrektor Generalna UNESCO, Irina Bokova, podczas przemównienia otwierającego Konferencję, szejk Mohamed Bin Issa Al Jaber, założyciel i prezez Fundacji Al Jaber oraz wicepremier Libii, dr Mustapha Abou Chagour. Fot.: UNESCO © 2012

torka projektu Dialogu E-A w Polskim Komitecie ds. UNESCO, Ilona Morżoł oraz gość specjalny Konferencji, profesor psychologii kultury i religii Halina Grzymała-Moszczyńska na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, która wzięła udział w panelu poświęconym promocji wymiany międzykulturowej i współpracy naukowej.

Celem spotkania było podsumowanie dziesięciu lat wysiłków komitetów narodowych UNESCO w dziedzinie Dialogu E-A, od chwili powstania tej inicjatywy na Międzynarodowej Konferencji Edukacyjnej w Genewie w 2001 roku. Konferencja w Wiedniu miała także służyć nakreśleniu kierunków rozwoju dialogu E-A w najbliższych latach i nadaniu mu nowego impetu poprzez zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego, młodzieży i sektora prywatnego.

Obrady podzielone zostały na pięć tematycznych sesji, poświęconych: edukacji międzykulturowej w szkole i poza nią, roli mediów w budowaniu wzajemnego zrozumienia i solidarności, promocji wymiany międzynarodowej i współpracy naukowej, współpracy z instytucjami, społeczeństwem obywatelskim i młodzieżą oraz prezentacji projektów realizowanych przez komitety narodowe UNESCO, wśród których znalazł się także projekt edukacji międzykulturowej „W kręgu kultury islamu", rozwijany przez Polski Komitet ds. UNESCO od 2005 roku.

Konferencja zakończyła się przyjęciem przez aklamację Deklaracji Końcowej, którą – po dyskusji i uzupełnieniach – przedstawili koordynatorzy Grupy Zadaniowej Komitetów Narodowych UNESCO ds. Dialogu E-A: Sławomir Ratajski z ramienia krajów europejskich i Mohammed Al Yaqoubi (Oman) z ramienia krajów arabskich. Polski Komitet ds. UNESCO miał znaczący udział w opracowaniu tekstu Deklaracji, zarówno w jej formie podstawowej, sporządzonej jeszcze przed Konferencją, jak i w ostatecznym kształcie, w którym została ona przyjęta przez uczestników. W Deklaracji wyrażono wolę kontynuowania współpracy pomiędzy krajami obu regionów na rzecz rozwoju Dialogu Euro-Arabskiego, nie tylko w dziedzinie edukacji, ale także nauki, kultury oraz kommunikacji i informacji. Podkreślono konieczność większego zaangażowania w te działania ludzi młodych, do których adresowany jest także projekt zestawu edukacyjnego poświęconego tożsamości, którego pomysł powstał w 2010 roku z inicjatywy Grupy Zadaniowej ds. Dialogu E-A, zaś termin realizacji ustalono na koniec 2013 r. Deklaracja zawiera także zobowiązanie do poszukiwania nowych partnerów do współpracy w obszarze Dialogu E-A wśród instytucji regionalnych, społeczeństwa obywatelskiego oraz sektora prywatnego.

Pełny tekst Deklaracji dostępny jest w witrynie Polskiego Komitetu ds. UNESCO na stronie: http://www.unesco.pl/kultura/dialog-miedzykulturowy/dialog-euro-arabski/konferencja-dialogu-e-a-wieden-2012/ ●

I M

Uczestnicy konferencji podczas dyskusji panelowej na temat promocji wymiany międzykulturowej i współpracy naukowej. Od lewej: prof. Halina Grzymała-Moszczyńska, ekspert, gość specjalny Konferencji, dr Mustapha Cherif, profesor Uniwersytetu Algierskiego, expert w dziedzinie Dialogu Kultur i Religii, Katérina Stenou, Koordynator Międzysektorowej Platformy UNESCO ds. Kultury Pokoju i Przeciw Przemocy, dr Mostafa El Feki, były przewodniczący egipskiego Komitetu do spraw Arabskich, Kontaktów Zagranicznych i Bezpieczeństwa i członek Rady Najwyższej ds. Kultury. © 2012 UNESCO

Uczestnicy panelu podsumowującego Konferencję (od lewej): Zahida Darwiche Jabbour, Sekretarz Generalna Libańskiego Komitetu ds. Edukacji, Nauki i Kultury; Sławomir Ratajski, Sekretarz Generalny Polskiego Komitetu ds. UNESCO, koordynator ze strony krajów europejskich Grupy Zadaniowej Komitetów Narodowych UNESCO ds. Dialogu E-A, Mohammed Saleem Al Yaqoobi, Zastepca Sekretarza Generalnego Omańskiego Narodowego Komitetu ds. Edukacji, Kultury i Nauki oraz koordynator Grupy Zadaniowej ze strony krajów arabskich, Manuela Galhardo, Sekretarz Generalna Portugalskiego Narodowego Komitetu ds. UNESCO. © 2012 UNESCO

Młodzi Polacy w Dialogu Euro-Arabskim UNESCO

Szczególną rolę w rozwijaniu współpracy w ramach Dialogu Euro-Arabskiego odgrywają komitety narodowe UNESCO ze względu na swoje usytuowanie w krajach członkowskich oraz sieć kontaktów, zarówno wśród instytucji rządowych i pozarządowych, jak i przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego i ekspertów. Jednym z przykładów takich dobrych praktyk jest projekt ekspedycji młodych ludzi z dziewięciu krajów arabskich i dziewięciu europejskich na pustynię i w góry Omanu, organizowanych przez Ministerstwo Edukacji Sułtanatu Omanu, Omański Narodowy Komitet ds. Edukacji, Nauki i Kultury oraz brytyjską organizację pozarządową Connecting Cultures.

Dzięki rozwijanemu od 2005 roku projektowi „W kręgu kultury islamu" oraz uczestnictwu (a od 2011 roku także przewodnictwu) w Grupie Zadaniowej Komitetów Narodowych UNESCO ds. Dialogu E-A, Polski Komitet ds. UNESCO zaproszony został do udziału w tym projekcie. Od trzech lat rekomendujemy młodych ludzi z Polski do uczestnictwa w wielokulturowych ekspedycjach. Dotychczas wyjechało ośmioro, wśród nich studenci Uniwersytetów

Uczestnicy wypraw Connecting Cultures: kobiecej na pustynię Sharkijja w grudniu 2011 oraz męskiej w góry Jebel Akhdar w kwietniu 2011. Zdjęcia pochodzą z prywatnych zbiorów uczestników ekspedycji.

Warszawskiego i Jagiellońskiego oraz uczeń Szkoły Stowarzyszonej UNESCO z Bielska–Białej.

W grudniu 2012 r. także po raz pierwszy dwoje reprezentantów Polski – studentka UJ i student Uniwersytetu Wrocławskiego – wzięło udział w Szczycie Młodzieży z krajów europejskich i arabskich, organizowanym w Maskacie. Uczestnicy rekomendowani zostali przez Polski Komitet ds. UNESCO i Ministerstwo Edukacji Narodowej w wyniku konsultacji z Polską Radą Organizacji Młodzieżowych.

Więcej informacji, relacje i zdjęcia z wypraw w portalu Polskiego Komitetu ds. UNESCO: http://www.unesco.pl/kultura/dialog-miedzykulturowy/dialog-euro-arabski/connecting-cultures/ ●

IM

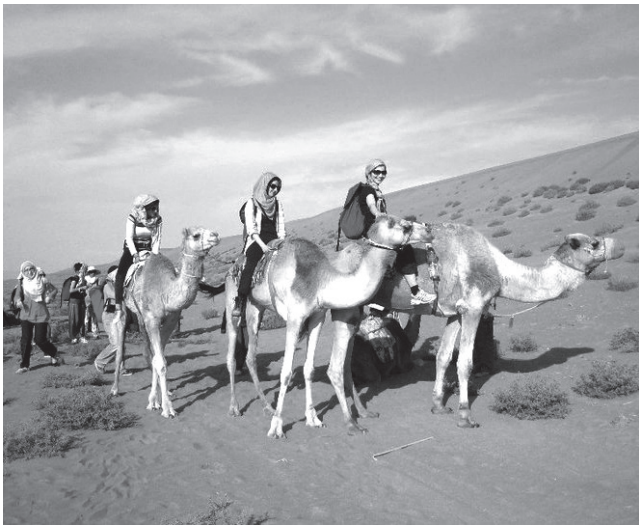

Uczestnicy wypraw Connecting Cultures w latach 2010-2013. Zdjęcia pochodzą z prywatnych zbiorów uczestników ekspedycji.

Warsztaty edukacji międzykulturowej „W kręgu kultury islamu”

Od trzech lat Polski Komitet ds. UNESCO we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej i Wydziałem Orientalistycznym Uniwersytetu Warszawskiego organizuje warsztaty edukacji międzykulturowej dla nauczycieli kolejnych regionów Polski. Dotychczas wzięło w nich udział łącznie ponad 400 nauczycieli. Zajęcia odbyły się w województwach: podlaskim (w listopadzie 2010 r.) dla 78 osób, lubuskim (w kwietniu 2011 r.) dla 55 nauczycieli, śląskim (w październiku 2011 r.) dla 90 uczestników, podkarpackim (w marcu 2012 r.) dla 80 nauczycieli i zachodniopomorskim (w listopadzie 2012 r.) dla ponad 90 osób. Program będzie kontynuowany w następnych latach dla kolejnych regionów.

Warsztaty stanowią kolejny element rozwijanego przez nasz Komitet od 2005 roku projektu edukacji międzykulturowej „W kręgu kultury islamu”, którego celem jest kształtowanie postaw tolerancji i otwartości na różnorodność kulturową oraz wsparcie polskiego systemu edukacyjnego – zarówno uczniów, jak i nauczycieli – wiedzą i materiałami przydatnymi do funkcjonowania w nowej wielokulturowej rzeczywistości społecznej XXI wieku, w której żyjemy i pracujemy. Projekt stanowi także próbę wypełnienia chociaż w niewielkim stopniu luki, która powstała w polskim systemie edukacyjnym na przestrzeni kilkudziesięciu lat, kiedy edukacja wielo- i międzykulturowa była w nim praktycznie nieobecna.

Na dwudniowy program zajęć składają się wykłady (na temat kultury, historii i współczesności krajów arabskich i muzułmańskich, a także na temat problemów klas wielokulturowych i możliwych roz-

Warsztaty regionalne dla nauczycieli województwa podkarpackiego (Rzeszów 2012). Fot. Ilona Morżoł

wiązań) oraz stanowiące dopełnienie wykładów dwa bloki interaktywnych zajęć warsztatowych, poświęconych kulturze krajów arabskich i muzułmańskich oraz strategii wspierania w rzeczywistości szkolnej ucznia o innych korzeniach kulturowych lub dziecka polskiego, powracającego do kraju z rodzicami po długim okresie emigracji.

Uczestnicy warsztatów otrzymują zestaw materiałów dydaktycznych do wykorzystania podczas zajęć z historii, geografii, wiedzy o społeczeństwie, wiedzy o kulturze, zajęć plastycznych, a nawet matematyki. Dzięki współpracy z MEN otrzymują także pakiet materiałów informacyjnych na temat podstawy prawnej i dostępnych form pomocy dla klas i szkół wielokulturowych w Polsce.

W realizacji projektu współpracują z nami na stałe pracownicy naukowi Katedry Arabistyki i Islamistyki Uniwersytetu Warszawskiego oraz Instytutów Psychologii i Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W poprzednich latach na projekt „W kręgu kultury islamu" złożyło się:

- 27 siedmiogodzinnych interaktywnych warsztatów dla ponad 900 uczniów Szkół Stowarzyszonych UNESCO stopnia ponadpodstawowego w różnych miastach Polski, m.in. w Bielsku Białej, Brzegu, Bydgoszczy, Głogowie, Jeleniej Górze, Łodzi, Katowicach, Pabianicach, Ropczycach, Rzeszowie, Starachowicach, Tomaszowie, Toruniu, Zabrzu, Zakopanem, Żaganiu.
- Dwudniowa konferencja i warsztaty dla nauczycieli polskiej Sieci Szkół Stowarzyszonych UNESCO w kwietniu 2008 r. w Warszawie.
- Warsztaty międzynarodowe „In the World of Islam" w kwietniu 2009 r. dla nauczycieli z krajów regionu Morza Bałtyckiego: Danii, Estonii, Finlandii, Federacji Rosyjskiej, Litwy, Łotwy, Polski, a także z Białorusi i Ukrainy.
- Dwie publikacje materiałów dydaktycznych:
  1. W kręgu kultury islamu. Materiały dydaktyczne dla nauczycieli szkół ponadpodstawowych" (aut. dr Katarzyny Górak-Sosnowskiej i dr Magdaleny Kubarek) w języku polskim, złożone z 20 modułów lekcyjnych, gotowych do wykorzystania na lekcjach różnych przedmiotów (2007).
  2. Wersja angielskojęzyczna ww. publikacji pt. „In the World of Islam", która posłużyła jako materiał towarzyszący warsztatom międzynarodowym, uzupełniona i poszerzona o dodatkowe moduły z myślą o potrzebach zagranicznego odbiorcy (2009). ●

IM

Warsztaty regionalne dla nauczycieli województw: śląskiego (Katowice 2011) i zachodniopomorskiego (Szczecin 2012). Fot. Ilona Morżoł

40 lat Wspólnej Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej

Wspólna Polsko-Niemiecka Komisja Podręcznikowa należy do najstarszych instytucji dialogu polsko-niemieckiego, działających jeszcze przed upadkiem żelaznej kurtyny. Odegrała istotną rolę w kształtowaniu stosunków polsko-niemieckich, już w tamtej epoce umożliwiając nawiązanie bezpośredniej współpracy wielu uczonym, zwłaszcza historykom i geografom, przyczyniając się do lepszego poznania i zrozumienia różnic w poglądach, do przełamywania stereotypów, a wreszcie do zapoczątkowania procesu zmiany prezentacji obu krajów, społeczeństw i ich wzajemnych relacji w podręcznikach szkolnych do historii i geografii. Ważnym momentem w tym procesie było przyjęcie w 1976 roku i następnie publikacja zaleceń Komisji, co wywołało dyskusje zarówno w Polsce, jak i w RFN[1].

Komisja powstała na mocy porozumienia pomiędzy Polskim i Niemieckim (RFN) Komitetem do spraw UNESCO, zawartego 17 października 1972 roku w Brunszwiku i przedłożonego rządom obu państw w celu zapewnienia stałego poparcia i pomocy w jego realizacji. Porozumienie komitetów narodowych ds. UNESCO wpisuje się oczywiście w szerszy proces ocieplenia w relacjach polsko-niemieckich, który zapoczątkowało zawarcie 7 grudnia 1970 roku Układu o podstawach normalizacji wzajemnych stosunków między PRL i RFN. Działalność Komisji miała dotyczyć współpracy uczonych z krajów należących do przeciwnych bloków i systemów politycznych. Co więcej, przedmiot tej współpracy był wyjątkowo trudny i delikatny, ponieważ ściśle wiązał się z bolesną i wciąż jeszcze świeżą pamięcią. Fakt, że za właściwe forum dla ustanowienia Komisji uznano komitety narodowe do spraw UNESCO, dobrze ilustruje funkcję, jaką w dialogu międzynarodowym pełni UNESCO i wartości propagowane przez tę Organizację. Pomimo oczywistych ograniczeń natury politycznej, Komisja szybko stała się miejscem otwartej i rzetelnej dyskusji. Przyczyniła się także do powstania więzi przyjaźni pomiędzy jej członkami[2].

Po przełomie 1989 roku współpraca na forum Polsko-Niemieckiej Komisji nabrała nowego znaczenia i stała się bardziej intensywna. W warunkach wolności i pełnej niepodległości obu krajów, a w końcu także wspólnej przynależności do Unii Europejskiej i NATO, stosunki polsko-niemiec-

[1] Wersja polska zaleceń została opublikowana w 1986 roku: *Zalecenia Komisji UNESCO Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Republiki Federalnej Niemiec do spraw podręczników szkolnych w zakresie historii i geografii.* Przedmowa Władysław Markiewicz, red. Antoni Czubiński, Zbigniew Kulak. Poznań, Instytut Zachodni 1986 (Materiały Konferencji Wspólnej Komisji Podręcznikowej PRL-RFN; 1).

[2] Wielu interesujących informacji nt. historii Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej dostarcza wystawa pt. *Podręczniki Szkolne na Celowniku Nauki i Polityki*, dostępna na stronach internetowych komisji, pod adresem: http://deutsch-polnische.schulbuchkommission.de/pl/wystawa.html (data dostępu: 2.01.2013).

kie zyskały bowiem nową dynamikę – zarówno w wymiarze międzypaństwowym, jak i społecznym. Polsko-Niemiecka Komisja budziła także szersze zainteresowanie, jako przykład współpracy, który może inspirować państwa i historyków w różnych regionach świata. Książka pt. *Polska i Niemcy w XX wieku. Wskazówki i materiały do nauczania historii* (red. Ursula A. J. Becher, Włodzimierz Borodziej, Krzysztof Ruchniewicz; wersja polska: Poznań 2002) została przetłumaczona na język koreański w 2003 roku.

Obecnie Komisja aktywnie uczestniczy w pracach nad wspólnym, polsko-niemieckim podręcznikiem do historii, zainicjowanych w 2008 roku przez Ministrów Spraw Zagranicznych Polski i Niemiec. Współprzewodniczący komisji ze strony polskiej i niemieckiej, profesorowie Robert Traba i Michael G. Müller kierują dwustronną Radą Ekspertów, która sprawuje pieczę redakcyjną nad podręcznikiem[3].

Obchody 40-lecia Wspólnej Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej przebiegały pod honorowym patronatem Prezydentów Polski i Niemiec. Polski i Niemiecki Komitet do spraw UNESCO były partnerami w organizacji wydarzeń rocznicowych. Główna uroczystość w Niemczech została zorganizowana 24 maja 2012 r. w Brunszwiku przez Instytut im. Georga Eckerta ds. Międzynarodowych Badań nad Podręcznikami Szkolnymi. Ten jeden z największych tego rodzaju ośrodków na świecie nosi imię współtwórcy i pierwszego niemieckiego współprzewodniczącego polsko-niemieckiej komisji. Ceremonia towarzyszyła obradom regularnej, już 34. Polsko-Niemieckiej Konferencji Podręcznikowej, która odbyła się w dniach 24 – 26 maja pod tytułem „Badania nad przestrzenią religijną i wyznaniową w stosunkach polsko-niemieckich oraz sposób jej prezentacji w nauczaniu historii". W Polsce, 16 kwietnia 2012 r. w Sali Senatu Uniwersytetu Warszawskiego odbyło się uroczyste sympozjum połączone z dyskusją panelową pt. „Dialog ponad żelazną kurtyną". W trakcie uroczystości prof. Władysławowi Markiewiczowi, współtwórcy - razem z prof. G. Eckertem - i pierwszemu polskiemu współprzewodniczącemu Komisji, została wręczona Nagroda im. Marii Wawrykowej. Polscy i niemieccy członkowie prezydium Komisji, profesorowie Klaus Zernack, Jerzy Holzer, M. G. Müller i W. Borodziej zostali odznaczeni Medalami Komisji Edukacji Narodowej. •

TK

[3] Informacje nt. podręcznika na stronach internetowych Komisji: http://deutsch-polnische.schulbuchkommission.de/pl/polsko-niemiecki-podrecznik-do-nauczania-historii.html (data dostępu 2.01.2013).

Obchoty 40-lecia Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej w Brunszwiku. Stoją od lewej: Verena Metze-Mangold, Wiceprzewodnicząca Niemieckiego Komitetu ds. UNESCO, Sławomir Ratajski, Sekretarz Generalny Polskiego Komitetu ds. UNESCO, Michael G. Müller, Niemiecki Współprzewodniczący Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej, Simone Lässig, Dyrektor Instytutu im. G. Eckerta, Małgorzata Ławrowska, Dyrektor Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, Robert Traba, Polski Współprzewodniczący Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej. Cornelia Rohse-Paul, Wiceburmistrz Brunszwiku, Heiner Hoffmeister, Ministerstwo Kultury Dolnej Saksonii, Marek Prawda, Ambasador RP w Berlinie, Udo Michallik, Sekretarz Generalny Stałej Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury Landów Niemiec, Cornelia Pieper, Koordynator ds. Współpracy Polsko-Niemieckiej w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Niemiec, Adam Michnik, Redaktor Naczelny Gazety Wyborczej. Fot. Florian Koch.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
Intangible Cultural Heritage

Koncepcja ochrony dziedzictwa niematerialnego w Konwencji UNESCO

Zrozumienie idei i koncepcji Konwencji w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego[I] z 2003 roku wymaga uwzględnienia kontekstu innych dokumentów powstałych na forum UNESCO, dotyczących kultury i dziedzictwa. Ich zestawienie, w tym przede wszystkim konwencji międzynarodowych, pozwala na odczytanie całości wizji kultury, ukształtowanej na przestrzeni ponad trzydziestu lat.

Ratyfikowanie przez Polskę Konwencji z 2003 roku w maju 2011 roku (weszła w życie trzy miesiące później), dopełnia obszar legislacyjny dotyczący kultury, zakreślony przez dwie inne Konwencje UNESCO: w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 1972 roku[II] i w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 2005 roku[III]. Istotną rolę odgrywa w tej dziedzinie także Program UNESCO Pamięć Świata, dotyczący ochrony dziedzictwa dokumentacyjnego włącznie z dziedzictwem cyfrowym, powstały w 1992 roku.

Na plan pierwszy wysuwają się podstawowe zasady, leżące u podstaw tych dokumentów, a mianowicie: równość, różnorodność, równowartość, udział w zrównoważonym rozwoju, poszanowanie roli indywidualnego twórcy, ale też roli społeczności lokalnej. Twórcy Konwencji dostrzegają ogromne znaczenie kształtowania warunków rozwojowych opartych na świadomości kulturowej, poczuciu tożsamości, kształtującej się dzięki stopniowemu poznawaniu własnego dzie-

dzictwa materialnego i niematerialnego. Podkreślają znaczący udział kultury w rozwoju. Wspomniane konwencje UNESCO odzwierciedlają ideę tworzenia kontekstu dla dialogu pokoju poprzez uznanie między innymi różnorodności i równowartości form wyrazu kulturowego społeczności i narodów z różnych regionów świata, co jest podstawowym czynnikiem kształtującym postawę tolerancji i akceptacji dla drugiego człowieka i jego odmienności. Ukształtowanie takiej postawy jest możliwe pod warunkiem rozpoznania i uznania własnej tożsamości kulturowej. Składa się na nią m.in. szacunek dla materialnego i niematerialnego dziedzictwa przeszłości, który współkształtuje świadomość historyczną, lecz również ukazuje drogę do zrozumienia wartości kultury współczesnej. Świadomość usytuowania międzypokoleniowego wpływa na kształtowanie postawy odpowiedzialności i zakorzenienia społecznego, tak jak szacunek dla pamiątek rodzinnych pobudza refleksję nad własną odpowiedzialnością wobec pokolenia ojców, a jednocześnie nad odpowiedzialnością za kształtowanie warunków życia przyszłych pokoleń.

Jak wspomniałem w artykule „UNESCO promotorem dialogu", zamieszczonym w tym numerze Biuletynu, zasadniczą różnicą, którą trzeba wziąć pod uwagę, jest odmienny sposób wartościowania obiektów wpisywanych na listy tworzone na podstawie Konwencji z 1972 i z 2003 roku. W pierwszym wypadku dominuje zasada wyboru najwybitniejszych dzieł w danej dziedzinie, oparta na metodologii określonej przez specjalistów operujących kryteriami europejskiej tradycji historycznej i estetycznej. Zgodnie z założeniami Konwencji z 2003 roku, mamy do czynienia ze zmianą tego typu podejścia ugruntowanego w trzydziestoletnim procesie wdrażania Konwencji w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego. W okresie tym w podejściu UNESCO nastąpiła wyraźna ewolucja w kierunku uznania wartości zjawisk kulturowych zakorzenionych w kontekście miejscowym, świadczących przede wszystkim o różnorodności i autentyczności tych zjawisk, mających istotne znaczenie kulturotwórcze dla danej społeczności lokalnej i będących przejawem ich tożsamości. Jeszcze pełniej akceptacja dla indywidualności twórczej, zarówno osób, jak i poszcze-

Z lewej: Święto dziedzińców (ukwiecone patia) w Kordowie (Hiszpania).
© 2008 Claveles y Gitanillas Association, za zgodą UNESCO

Z prawej: Klapa, tradycja wielogłosowego śpiewu mężczyzn w Dalmacji (Chorwacja).
© 2011 Ministry of Culture, za zgodą UNESCO

Obiekty wpisane na Listę reprezentatywną dziedzictwa niematerialengo ludzkości w 2012 r.

gólnych grup społecznych, wyrażona została w Konwencji z 2005 roku w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego. Przy tworzeniu Listy reprezentatywnej niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości zasadniczą rolę pełnią więc społeczności lokalne i osoby, które w wielu wypadkach są jedynymi nośnikami danego zjawiska kulturowego. Głównym natomiast celem ochrony jest zapewnienie przetrwania danego zjawiska w następnych pokoleniach.

To poszczególne kraje decydują o swoich nominacjach, zakładając że szczególnym wyróżnikiem jest w pełni realizowana, dzięki przyjętym kryteriom, zasada równości i równoważności, odnosząca się do wszystkich kultur, narodów i społeczności zachowujących własną, żywą kulturę. Istotnym celem Konwencji jest ochrona tego dziedzictwa zagrożonego pod wpływem zachodzących współcześnie różnego typu zjawisk społecznych, gospodarczych czy klimatycznych. Dyrektor Generalna UNESCO, Irina Bokova w swoich wystąpieniach niejednokrotnie podkreślała rolę Konwencji w budowaniu spójności społecznej i tworzeniu warunków pokoju na świecie, poprzez przenoszenie żywego dziedzictwa niematerialnego z pokolenia na pokolenie, w interakcji z historią wspólnoty i środowiskiem naturalnym. Konwencja staje się tym samym narzędziem w realizacji Milenijnych Celów Rozwoju. Dyrektor Generalna wskazywała też na konieczność rozpatrywania tego dziedzictwa w zgodzie z prawami człowieka i promowaniem wzajemnego szacunku różnych społeczności, przy uznaniu celu, jakim jest rozwój społeczno-ekonomiczny.

Odmienność idei przyświecających omawianym konwencjom o dziedzictwie materialnym i niematerialnym wyraża się także w regulacjach, dotyczących warunków, jakie powinny spełniać obiekty uhonorowane wpisem na poszczególne listy. Przy wpisie miejsc na Listę Światowego Dziedzictwa niezbędne jest przygotowanie deklaracji ich wyjątkowej uniwersalnej wartości i rekomendacja ciał eksperckich, takich jak ICOMOS i IUCN, które spełniają kluczową rolę w opiniowaniu kandydatur, zgodnie z wybranymi kryteriami wpisu, a także mają zadanie monitorowania stanu zachowania i zarządzania miejscami Światowego Dziedzictwa. Ciała eksperckie stoją na straży poszanowania postanowień Konwencji. W przypadku Listy reprezentatywnej niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości, takim ciałem pomocniczym, przygotowującym rekomendacje dla poszczególnych wpisów, jest sześcioosobowy zespół, wybierany spośród delegatów, członków Międzyrządowego Komitetu do spraw ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, z których nie wszyscy muszą być ekspertami. Dzięki roztropności członków Komitetu, w ostatnich dwóch zespołach, wybranych na sesjach w Stambule w 2008 i w Nairobi w 2010 roku, znaleźli się w dużej części specjaliści. Przypomnijmy, że Międzyrządowy Komitet do spraw ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego tworzą 24 państwa, wybierane podczas Zgromadzenia Ogólnego na czteroletnią kadencję.

Odmienność w podejściu do Konwencji z 2003 roku w stosunku do Konwencji z 1972 r. i wynikające stąd nieporozumienia, wzbudziły ożywione debaty podczas ostatnich sesji Komitetu w Abu Dhabi w 2009

roku, Nairobi w 2010 i na Bali w 2011 roku. Dotyczyły w głównej mierze interpretacji zapisów Konwencji, ale ujawniły także pewne braki w samej jej definicji oraz nieścisłości prawne w użytych tam sformułowaniach. Zwrócono uwagę, że właściwa implementacja Konwencji wymaga jeszcze długiego procesu, niezbędnego dla prawidłowego zrozumienia jej charakteru. Samo rozumienie definicji *elementu* czy też *zjawiska*, zgodnie z Art. 2[IV], nie jest ściśle określone i praktycznie każda sesja Komitetu wzbogaca dyskusję o nowe wątki. Członkowie Komitetu i eksperci międzynarodowi są raczej skłonni do otwartej interpretacji definicji, a nawet poszerzenia jej zapisu, tak, aby elastyczność formuły pozwoliła odnaleźć się w jej ramach każdej grupie czy społeczności lokalnej. Zasadniczym ograniczeniem tej elastyczności są oczywiście zasady Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 roku, które leżą u podstaw wszystkich dokumentów UNESCO. Biorąc to pod uwagę, wydaje się zasadne, aby definicje odnoszące się do dziedzictwa niematerialnego na użytek krajowy, a stosowane przy sporządzaniu rejestrów, także zachowały pewną elastyczność i otwartość.

Zgodnie z założeniem przyjętym przy tworzeniu Konwencji, udział niezależnych, międzynarodowych ekspertów przy ocenie wniosków o nominację na Listę reprezentatywną jest bardzo ograniczony. W przypadku Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego istotną rolę pełnią eksperci ze wspomnianych międzynarodowych ciał doradczych, a społeczności lokalne są ważnym udziałowcem w zarządzaniu miejscami Światowego Dziedzictwa. Natomiast dobór obiektów na Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości odzwierciedla przede wszystkim wolę poszczególnych społeczności. Udział ekspertów i państwa sprowadza się do działań informacyjnych, dotyczących Konwencji i skutków wpisu na Listę, pomocy przy metodologicznym opisie danego zjawiska kultury i działań wspomagających ochronę oraz mających charakter edukacyjno-promocyjny, co wynika m.in. z dyrektyw wykonawczych do Konwencji z 2003 roku.

Idea, która przyświecała twórcom Konwencji z 2003 roku jest zasadniczo różna od założeń Konwencji z 1972 roku, dlatego też próby interpretowania zasad Konwencji z 2003 roku według wzorów utrwalonych przy implementacji 40-letniej już Konwencji dotyczącej dziedzictwa materialnego, mogą prowadzić do wielu nieporozumień przy wdrażaniu Konwencji z 2003 roku i błędów przy tworzeniu rejestru krajowego lub tymczasowo listy o charakterze edukacyjno-promocyjnym. Rejestr taki (ze względu na istniejące w Polsce warunki prawne, tymczasowo zwany listą) jest niezbędny, biorąc pod uwagę kryteria wpisu na Listę reprezentatywną, ale przede wszystkim jest niezbędny w procesie wprowadzania założeń Konwencji na gruncie krajowym, jako że jej zasadniczym celem jest ochrona i upowszechnienie dziedzictwa niematerialnego. Na konieczność tego rozróżnienia wielokrotnie zwracali uwagę zarówno członkowie Komitetu, jak i eksperci.

W przyjętych w 2009 roku w Abu Dhabi dyrektywach wykonawczych, dotyczących efektywnej implementacji Konwencji, określono zasad-

nicze warunki konieczne dla właściwego wypełnienia jej zapisów. Zwraca się uwagę na celowość podejmowania przez Państwa Strony członkowskie działań na rzecz podniesienia świadomości znaczenia dziedzictwa niematerialnego, przenoszonego przez różne społeczności, grupy czy indywidualności, zarówno na szczeblu lokalnym, jak i narodowym oraz międzynarodowym.

Odnośnie poszczególnych *elementów (zjawisk)* dziedzictwa niematerialnego, wyróżnia się podstawowe zasady, poczynając od spełnienia przez dane *zjawisko* (*element*) warunków określonych w art. 2.1 Konwencji. Kładzie się nacisk na udział społeczności lokalnej, czy osób, których dotyczy dane zjawisko, w działaniach na rzecz jego promocji i podkreśla się wynikające stąd korzyści. Wskazuje się na respektowanie miejscowych zwyczajów, szczególnie tych mających aspekt pewnej tajemnicy i sacrum. Dokument zwraca uwagę, by podejmowane działania nie wpływały na dekontekstualizację zjawiska, nie pozbawiały go naturalnego wyrazu oraz nie wykluczały z normalnego funkcjonowania. Dalej przestrzega przed jakąkolwiek dyskryminacją natury politycznej, socjalnej, etnicznej, religijnej, językowej czy płciowej, a także przed nadużyciami dotyczącymi miejscowych tradycji oraz możliwościami zbytniej komercjalizacji i niezrównoważonej turystyki. W dyrektywach dotyczących działań na poziomie lokalnym i narodowym zwraca się uwagę na zagadnienia etyczne, które dotyczą implementacji Konwencji w poszczególnych przypadkach na danym terytorium, konieczności przestrzegania prawa m.in. własności intelektualnej czy prawa do prywatności. Dokument zachęca Państwa Strony do wspierania wszelkich przedsięwzięć na rzecz promowania dziedzictwa niematerialnego i jego ochrony oraz określania i implementacji polityki w tym obszarze na szczeblu lokalnym. Państwa Strony powinny przedsięwziąć odpowiednie środki celem wsparcia promocji i upowszechnienia programów i innych projektów wybranych przez Komitet zgodnie z art.18 Konwencji[IV]. Istotną część dyrektyw stanowią zapisy, dotyczące edukacji zarówno formalnej, jak i nieformalnej, zgodnie z art.14(a) Konwencji[VI], w którym podkreśla się rolę dziedzictwa niematerialnego jako instrumentu integrującego i wspierającego dialog międzykulturowy oraz promującego wielojęzyczność, włącznie z językami lokalnymi. Zwraca się uwagę na celowe wykorzystanie wszystkich możliwych środków komunikacji i technologii w edukacji na temat dziedzictwa niematerialnego oraz włączenie jej do nauczania uniwersyteckiego, rozwijając metody badawcze oraz studia interdyscyplinarne o charakterze naukowym, technicznym i artystycznym. W dyrektywach podkreśla się konieczność szkolenia społeczności lokalnych w zakresie przedsięwzięć gospodarczych, związanych z dziedzictwem niematerialnym. Rola społeczności lokalnej jest szczególnie istotna w tworzeniu i wykorzystaniu wszelkich ośrodków i innych przedsięwzięć związanych z dziedzictwem. Dyrektywy określają też zasady dotyczące działalności komercyjnej, rozwijanej na bazie dziedzictwa niematerialnego, zwracając uwagę na jej zrównoważony charakter i wskazując na możliwość szkodliwego wpływu turystyki na społeczność lokalną i wynikające stąd zagrożenia m.in. dla autentyczności zjawisk przez tę społeczność kultywowanych.

Podkreślenie delikatności tkanki społecznej, narażonej na niebezpieczeństwo uniformizacji i jej zubożającej siły, jest jedną z zasadniczych cech przesłania, zawartego w tekstach Konwencji. Wskazuje to na jej głęboki charakter prospołeczny, ujawniając troskę twórców tego aktu normatywnego o umacnianie spójności wspólnotowej, szczególnie zagrożonej w małych skupiskach ludzkich, zderzających się z falą współczesnej cywilizacji.

Szczególnie wyraźnie odzwierciedlają tę myśl przyjęte kryteria wpisu na Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości. Warto je tu przytoczyć:

I. Przedmiotu – zjawiska (elementu), zdefiniowanego w Art.2.1 Konwencji[IV], dotyczy ochrona określona w Art.2.3.[VII]
II. Wpis danego zjawiska przyczyni się do wzmocnienia jego widoczności oraz wzrostu świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kultury i zachęci do dialogu, odzwierciedlając różnorodność kulturalną i świadcząc o ludzkiej kreatywności.
III. Zastosowano odpowiednie środki w celu ochrony i promocji danego zjawiska.
IV. Zjawisko zostało nominowane do wpisu przy możliwie szerokim udziale społecznym, grupy lub osób, których dotyczy i po ich wcześniejszym poinformowaniu i uzyskaniu niewymuszonej aprobaty.
V. Zjawisko, o którym mowa, zostało wpisane do rejestru dziedzictwa niematerialnego na terytorium państwa składającego aplikację zgodnie z Art.11[VIII] i Art.12[IX] Konwencji.

Porównując wymienione wyżej kryteria, dotyczące dziedzictwa niematerialnego, z kryteriami wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa[X], z których sześć pierwszych dotyczy dziedzictwa kulturalnego, a cztery pozostałe dziedzictwa naturalnego, można dostrzec wyraźnie różnice w przyjętych zasadach. Jedynie kryterium (vi) mówi o związku z żywymi tradycjami i ideami dotyczącymi danego obiektu, podczas gdy pozostałe podkreślają przede wszystkim wybitność, zgodnie z przyjętymi przez ekspertów cechami wartości. Wyraźnie wyróżnia się dzieło ludzkiego geniuszu w stosunku do innych, świadczących o cywilizacji żywej bądź umarłej. Istotna jest, o czym wspomniałem wcześniej, wyjątkowość obiektu, zachowanego w jego autentycznym i zintegrowanym stanie.

Sądząc po zwiększającym się zainteresowaniu państw, z których już 144 przystąpiły do Konwencji, Lista reprezentatywna niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości ma szansę stać się sztandarowym znakiem UNESCO, chociaż wciąż jeszcze pozostaje w cieniu Listy Światowego Dziedzictwa. Łącznie z wcześniejszymi 90 wpisami z Listy Arcydzieł (do 2008 r.), 76 wpisami z 2009 roku dokonanymi na sesji w Abu Dhabi, 46 wpisami na sesji w Nairobi, 19 na Bali oraz 24 na grudniowej sesji w Paryżu, na Liście reprezentatywnej znalazło się już 257 elementów niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Aktualnie możemy zaobserwować drastycznie malejącą co roku liczbę nowych wpisów. Fakt ten, jak również zaostrzenie wymogów nominacyjnych, trzeba brać pod uwagę, myśląc o możliwości przedstawienia polskich

kandydatur. Lista obejmuje bogatą paletę różnych praktyk społeczności lokalnych, wśród których znalazły się: chorwackie zwyczaje związane z wypiekiem pierników; czeskie zwyczaje wiejskie, związane z końcem karnawału; koronkarstwo czy zwyczaje biesiadne we Francji; japońskie i indyjskie tradycyjne teatry; azerbejdżańska i irańska sztuka tkania dywanów; hiszpańskie flamenco czy argentyńsko-urugwajskie tango; portugalskie Fado – związane z kulturą miejską; wytwarzanie tradycyjnych instrumentów w Indonezji, Iranie czy marimby w Kolumbii; różnego rodzaju procesje, karnawały, fiesty, np. w Luksemburgu, Belgii, Meksyku; tradycyjne zawody sportowe w Mongolii i budowanie ludzkich wież w Katalonii; techniki konstrukcji drewnianych w Chinach i Korei, czy zwyczaje związane z podtrzymaniem więzi wspólnotowych – w Turcji czy Kolumbii. O poszerzaniu rozumienia definicji *elementu*, mylnie zawężanego tradycyjnie do kultury ludowej, związanej z obszarami wiejskimi, świadczy chociażby umieszczenie na Liście tradycji jeździeckiej, przypisywanej francuskiej arystokracji.

Obok Listy reprezentatywnej dziedzictwa niematerialnego ludzkości ważną rolę pełni Lista dziedzictwa wymagającego pilnej ochrony oraz Lista najlepszych praktyk, mieszcząca na przykład „Táncház" – węgierski model przekazu dziedzictwa kultury niematerialnej. Świadczą one o zasadniczej misji Konwencji, którą jest przede wszystkim ochrona dziedzictwa niematerialnego w poszczególnych Państwach Stronach i na świecie. Służy temu wypracowywanie standardów i wzorców, drogą m. in. szerokiej współpracy międzynarodowej. Tworzenie List nie może być głównym zadaniem Konwencji, mimo ich walorów popularyzatorskich i niewątpliwej atrakcyjności, prowadzącej niekiedy do szkodliwej formy współzawodnictwa. Listy powinny służyć tworzeniu wzorców właściwej ochrony dziedzictwa niematerialnego, bez względu na to, czy dany element znajduje się na Liście, czy nie. Szczególnie trzeba zwrócić uwagę na te elementy, które są najbardziej zagrożone i nie mają szansy w konkurencji z lepiej „nagłośnionymi" zjawiskami kultywowanymi przez społeczności liczniejsze i dysponujące większymi środkami.

W dyskusjach podczas sesji Komitetu zwracano uwagę na to, że należy precyzyjnie określić i stosować dyrektywy (guidelines), którymi powinny się kierować w swojej pracy opiniodawczej poszczególne ciała eksperckie. Z drugiej strony, podejmujący ostateczne decyzje Komitet pełni właściwie funkcję nadzorczą w stosunku do ciał eksperckich, oceniając jakość przedstawionych do nominacji materiałów pod względem języka, jego klarowności, przedstawionej dokumentacji i innych technicznych aspektów, dążąc do uzyskania konsensusu w podejmowaniu decyzji. Wielokrotnie podczas posiedzeń Komitetu podkreślano znaczenie wpisów na poszczególne Listy, które stają się jednocześnie punktami odniesienia, wzorcami w działaniach na rzecz ochrony. Dlatego tak ważną rolę odgrywa pośrednictwo ekspertów, których opinia powinna być respektowana, bez deprecjonowania jednak woli społeczności lokalnych.

Jak już wspomniałem, ostatnie nominacje wskazują na tendencje do poszerzania dynamicznie rozumianej definicji dziedzictwa niematerial-

nego, określonej w art. 2. Konwencji. Coraz bardziej dotyczą żywych zwyczajów i praktyk społecznych (uroczystości, form świętowania, procesji, festiwali, itp.), odnosząc się do bardzo zróżnicowanych grup społecznych (elity szlacheckie, społeczności mieszkańców miast i poszczególnych dzielnic, grupy zawodowe itp.), a nie tylko do tradycyjnie pojmowanej sztuki ludowej. Na Liście znajdują się obok siebie zarówno typowe zwyczaje kojarzone z folklorem, jak i tradycje grodzkie, azjatyckie, tradycyjne techniki druku i budowy mostów drewnianych, karnawały i obrzędy o charakterze religijnym, a także formy zachowań wspólnotowych, związanych ze sprawowaniem władzy czy z biesiadowaniem.

Wdrażanie postanowień Konwencji z 2003 jest procesem długotrwałym, a prace prowadzone przez społeczność międzynarodową wciąż trwają i wskazują na to, że rozumienie dziedzictwa niematerialnego w duchu Konwencji jest dynamiczne i przynosi nowe odkrycia. Powinno się to wszystko wziąć pod uwagę przy konstruowaniu rejestru krajowego, który jest niezbędnym warunkiem wdrożenia Konwencji w Polsce. Ze względu na to, że poprzedza i warunkuje ewentualne przedstawienie nominacji do wpisu na Listę Reprezentatywną, prace nad nim lub tymczasowo nad listą dziedzictwa niematerialnego w Polsce trzeba podjąć natychmiast, pamiętając że sam fakt zarejestrowania elementu na poziomie krajowym nie jest wystarczającym warunkiem, aby spełnić właściwe kryterium. Procedura wpisu do rejestru krajowego musi być zgodna ze wszystkimi kryteriami Konwencji, a w tym szczególnie z respektowaniem zasady udziału społeczności lokalnych, w pełni świadomych swego uczestnictwa.

Przed przystąpieniem do sporządzania rejestru krajowego lub tymczasowo listy krajowej, należy, na zasadzie wsparcia przy implementacji Konwencji, zorganizować szkolenia dla osób zaangażowanych w ten proces. Szkolenia takie wydają się niezbędne, by uniknąć błędów, które najczęściej wynikają z niezrozumienia odmienności Konwencji z 2003 roku od Konwencji z 1972 roku, dotyczącej innej materii i koncepcji ochrony, opartej na innych założeniach. Istotnym elementem szkoleń powinno być przygotowanie ekspertów do roli mediatorów w procesie przygotowywania nominacji we współpracy z daną społecznością lokalną. Kolejnym ważnym zadaniem jest przygotowanie specjalistów do przeprowadzania monitoringu i sporządzania raportów okresowych.

Proces wdrażania Konwencji stanowi ogromną szansę, by w działaniach prowadzących do stworzenia krajowego rejestru dziedzictwa niematerialnego, opracować metodologię zgodną z założeniami Konwencji, i dzięki temu rozpoznać, upowszechnić i zachować bogactwo kultury niematerialnej w Polsce. ●

Prof. Sławomir Ratajski

Artykuł jest uzupełnioną wersją referatu wygłoszonego na konferencji poświęconej dziedzictwu niematerialnemu, która odbyła się 25 października 2012 r. na Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

[I] Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Dz.U. z 2010 r., nr 225, poz. 1462.

[II] Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Dz. U. z 1976 r., nr 32, poz. 190.

[III] Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Dz. U. z 2007 r., nr 215, poz. 1585.

[IV] Artykuł 2.1. „Niematerialne dziedzictwo kulturowe" oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności - jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową - które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami, oraz zasadom zrównoważonego rozwoju.
2.2. „Niematerialne dziedzictwo kulturowe", w rozumieniu ustępu 1, przejawia się między innymi w następujących dziedzinach:
a) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
b) sztuki widowiskowe;
c) zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
e) umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.
2.3. „Ochrona" oznacza środki mające na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności poprzez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.
2.4. „Państwa Strony" oznaczają Państwa związane Konwencją i w których wzajemnych stosunkach jest ona obowiązująca.
2.5. Konwencja niniejsza obowiązuje również mutatis mutandis na terytoriach, o których mowa w Artykule 33, które to terytoria stają się Stronami Konwencji na warunkach określonych w tym Artykule. Określenie „Państwa Strony" obejmuje w tym zakresie także takie terytoria.

[V] Artykuł 18 - Programy, projekty i działania mające na celu ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
1. Na podstawie propozycji składanych przez Państwa Strony oraz zgodnie z kryteriami, które ustali Komitet a zatwierdzi Zgromadzenie Ogólne, Komitet okresowo wybiera i promuje narodowe, subregionalne i regionalne programy, projekty i działania mające na celu ochronę dziedzictwa, które w jego opinii najlepiej odzwierciedlają zasady i cele niniejszej Konwencji, uwzględniając przy tym specjalne potrzeby krajów rozwijających się.
2. W tym celu Komitet przyjmuje, rozpatruje i zatwierdza wnioski Państw Stron o udzielenie międzynarodowej pomocy w przygotowywaniu takich propozycji.
3. Komitet wspiera realizację takich projektów, programów i działań poprzez rozpowszechnianie najlepszych praktyk, wykorzystując sposoby, które określi.

[VI] Artykuł 14 - Kształcenie, uświadamianie i rozwijanie potencjału.
Każde Państwo Strona dąży, wykorzystując odpowiednie środki, do:
a) zapewnienia, aby niematerialne dziedzictwo kulturowe było uznawane, szanowane i promowane w społeczeństwie, w szczególności poprzez:
   i. programy mające na celu edukację, podnoszenie świadomości i upowszechnianie informacji, skierowane do ogółu społeczeństwa, w szczególności do młodzieży,
   ii. konkretne programy edukacyjne i szkoleniowe dla zainteresowanych wspólnot oraz grup,
   iii. działania mające na celu rozwijanie potencjału w dziedzinie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności w zakresie zarządzania i badań naukowych, oraz
   iv. nieformalne środki przekazywania wiedzy.
b) informowania opinii publicznej o istniejących zagrożeniach dla takiego dziedzictwa oraz działaniach podejmowanych w ramach niniejszej Konwencji,
c) promowania działań edukacyjnych w celu ochrony obszarów naturalnych oraz miejsc pamięci, których istnienie jest konieczne dla wyrażania niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

[VII] Artykuł 2.3. „Ochrona" oznacza środki mające na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności poprzez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

[VIII] Artykuł 11 – Rola Państw Stron
Każde Państwo Strona zobowiązane jest:
a) podjąć niezbędne środki w celu zapewnienia ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajdującego się na jego terytorium;
b) w zakresie środków ochrony, o których mowa w Artykule 2 ustęp 3, określić i zdefiniować różne elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajdującego się na jego terytorium, korzystając przy tym z pomocy wspólnot, grup oraz właściwych organizacji pozarządowych.

[IX] Artykuł 12 - Inwentaryzacja
1. Dla zapewnienia identyfikacji w celu ochrony, każde Państwo Strona sporządza, w sposób odpowiedni do własnej sytuacji, jeden lub kilka rejestrów niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajdującego się na jego terytorium. Rejestry te będą regularnie uaktualniane.
2. Każde Państwo Strona, wraz z przekazaniem Komitetowi okresowego sprawozdania zgodnie z Artykułem 29, przekazuje istotne informacje dotyczące wyżej wymienionych rejestrów.

[X] Miejsca wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa wyróżnia najwyższa powszechna wartość. Światowe Dziedzictwo ma przedstawiać różnorodność kulturalną i bogactwo natury wszystkich regionów świata. Warunkiem wpisu miejsca na Listę jest spełnienie jednego lub kilku kryteriów stanowiących o jego wyjątkowości w skali światowej.
Dobro powinno:
   i. stanowić wybitne dzieło twórczego geniuszu człowieka; lub
   ii. ukazywać znaczącą wymianę wartości, zachodzącą w danym okresie czasu lub na danym obszarze kulturowym świata w dziedzinie rozwoju architektury lub techniki, sztuk monumentalnych, urbanistyki lub projektowania krajobrazu; lub
   iii. nieść unikalne lub co najmniej wyjątkowe świadectwo tradycji kulturowej lub cywilizacji wciąż żywej bądź już nieistniejącej; lub
   iv. być wybitnym przykładem typu budowli, zespołu architektonicznego, zespołu obiektów techniki lub krajobrazu, który ilustruje znaczący(e) etap(y) w historii ludzkości; lub
   v. być wybitnym przykładem tradycyjnego osadnictwa, tradycyjnego sposobu użytkowania lądu lub morza, reprezentatywnego dla danej kultury (kultur); lub obrazującym interakcję człowieka ze środowiskiem, szczególnie jeżeli /dane dobro/ stało się podatne na zagrożenia wskutek nieodwracalnych zmian; lub
   vi. być powiązane w sposób bezpośredni lub materialny z wydarzeniami lub żywymi tradycjami, ideami, wierzeniami, dziełami artystycznymi lub literackimi o wyjątkowym uniwersalnym znaczeniu (Komitet jest zdania, że kryterium to powinno być stosowane na ogół łącznie z innymi kryteriami); lub
   vii. obejmować najbardziej niezwykłe zjawiska przyrodnicze lub obszary o wyjątkowym naturalnym pięknie i znaczeniu estetycznym; lub
   viii. stanowić wyjątkowe przykłady reprezentatywne dla głównych etapów historii Ziemi, włączając świadectwa rozwijającego się na niej życia; trwających procesów geologicznych istotnych w tworzeniu rzeźby terenu, bądź form geomorfologicznych lub fizjograficznych o dużym znaczeniu; lub
   ix. stanowić wyjątkowe przykłady reprezentatywne dla trwających procesów ekologicznych i biologicznych istotnych w ewolucji i rozwoju ekosystemów oraz zespołów zwierzęcych i roślinnych lądowych, słodkowodnych, nadbrzeżnych i morskich; lub
   x. obejmować siedliska naturalne najbardziej reprezentatywne i najważniejsze dla ochrony in situ różnorodności biologicznej, włączając te, w których występują zagrożone gatunki o wyjątkowej uniwersalnej wartości z punktu widzenia nauki lub ochrony przyrody.
Dodatkowo dobra muszą spełniać warunek integralności i autentyczności (jedynie miejsca kulturowe) oraz posiadać efektywny system ochrony i zarządzania.

Historyczny krajobraz miejski – nowe podejście do ochrony dziedzictwa kulturowego?

Miasto to owoc procesów długiego trwania, wypadkowa splotu wielu różnych zjawisk. Forma miasta, jego kształt to swoista suma rozwoju cywilizacyjnego, dlatego też często jako symbol naszego dorobku kulturalnego przywołuje się urbanizację.

Miasta jako zwierciadła cywilizacji stanowią owoc wielowiekowych nawarstwień, wynikających z przenikania kultur, idei i wartości. Miasta historyczne to szczególny rozdział naszego dziedzictwa, gdzie przeszłość determinuje współczesny rozwój. Nie przypadkiem też miasta historyczne stanowią dziś nieomal połowę obiektów kultury na Liście Światowego Dziedzictwa. Miasto to jednak nie tylko idea i forma, ale także funkcja i proces.

Miasto to przede wszystkim żywy organizm. Miarą rozwoju miast jest szybkość i złożoność zmiany, jaką przechodzą. Współczesne procesy urbanizacyjne charakteryzuje niespotykana wcześniej dynamika i skala wzrostu. Według prognoz Banku Światowego do roku 2030 pojawią się 2 miliardy nowych mieszkańców miast. Już dzisiaj 80 procent populacji miast to przybysze, co sprawia, że mieszkańców integruje jedynie miejsce, a nie ludzie. Stanowi to szczególne wyzwanie dla dziedzictwa skumulowanego w przestrzeni miejskiej i przywołuje pytanie o aktualne problemy jego ochrony.

Szybkie przeobrażenia krajobrazu kulturowego naszych miast, nierzadko powodujące jego degradację, to rezultat postępującej gwałtownie od lat siedemdziesiątych XX wieku liberalizacji rynku

i decentralizacji. Przejście od pasywnego i statycznego myślenia o dziedzictwie rozumianym w wymiarze zabytku-sacrum do jego ochrony w realiach żywiołowych procesów prywatyzacji i komercjalizacji przestrzeni publicznej wymaga dziś zasadniczych zmian w systemie zarządzania potencjałem dziedzictwa, zwłaszcza w wymiarze ochrony krajobrazu kulturowego zabytkowych miast *(new urban conservation approaches)*.

Skala i złożoność miasta już dawno wymusiły konieczność kompleksowego widzenia jego przestrzeni kulturowej. Pół wieku temu ukazało się pionierskie dzieło Kevina Lyncha „Image of the City" (1960), w którym pojawiło się klasyczne już dzisiaj pojęcie *Urban Landscape*. Rok później Gordon Cullen w książce „The Concise Townscape" (1961) operował już pojęciem *Townscape* i stanął na czele ruchu obrońców krajobrazu miejskiego *(Townscape movement)*. Przechodzenie od snu o mieście idealnym do myślenia w kategoriach krajobrazu kulturowego pozwoliło odczytać miasto nie tylko w wymiarze funkcjonalnym, ale i artystycznym, jako dzieło sztuki.

Społeczność międzynarodowa skupiona wokół UNESCO od dawna dostrzega potrzebę wypracowania strategii skutecznej ochrony najcenniejszych historycznych zespołów urbanistycznych. Przypomnieć trzeba m.in.:

1972 – Konwencję UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego;
1975 – Deklarację Amsterdamską w sprawie europejskiego dziedzictwa architektonicznego;
1976 – Rekomendację UNESCO w sprawie ochrony i współczesnej roli zespołów zabytkowych;
1981 – Międzynarodową Kartę Ogrodów Historycznych, tzw. Kartę Florencką (ICOMOS);
1987 – Międzynarodową Kartę Ochrony Miast Historycznych, tzw. Kartę Waszyngtońską (ICOMOS);
1994 – Dokument na temat definicji autentyzmu, znany jako Dokument z Nara;
1999 – Kartę Ochrony Dziedzictwa Architektury Wernakularnej (ICOMOS);
2005 – Deklarację w sprawie ochrony otoczenia budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo, tzw. Deklarację z Xi'an (ICOMOS);
2005 – Konwencję UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego.

Analizując powyższe dokumenty zwrócić trzeba uwagę na wyraźną zmianę geografii debaty poświęconej ochronie miast historycznych i szczególną aktywność państw azjatyckich w tym zakresie, o czym świadczą m.in. Dokument z Nara i Deklaracja z Xi'an. Co charakterystyczne, autorzy większości dotychczasowych dokumentów („kart") pisali je tak, jakby miały być odlane z brązu na wieki, nie przewidując ani dynamiki rozwoju koncepcji dziedzictwa, ani szybkości zmiany jego otoczenia. Uwaga ta dotyczy zwłaszcza problematyki

ochrony miast historycznych, które jak w soczewce skupiają skutki globalizacji.

Istotą nowej filozofii ochrony miast historycznych winno być harmonijne wykorzystanie dziedzictwa jako potencjału prorozwojowego. Dziś bowiem nie ulega wątpliwości nie tylko to, że istotą kultury jest rozwój, ale również to, że kultura jest czynnikiem rozwoju.

Dziedzictwo kulturowe jest ważną częścią środowiska miejskiego i winno odgrywać istotną rolę w zrównoważonym rozwoju naszych miast. Rozpatrując kwestie dziedzictwa w kontekście urbanistycznym, za każdym razem musimy umieć określić jego szczególne wartości i zdefiniować reguły zrównoważonego rozwoju, w który wpisane winny być zabytkowe zasoby.

Współczesny dyskurs w kwestii ochrony miast historycznych operuje pojęciem historycznego krajobrazu miejskiego *(Historic Urban Landscape* – w skrócie HUL*)*. Nie jest to nowa kategoria ochrony, ale narzędzie zarządzania historycznymi zasobami miast w warunkach gwałtownej zmiany cywilizacyjnej. Katalizatorem międzynarodowego dialogu w kwestii ochrony HUL stało się Memorandum Wiedeńskie *(Vienna Memorandum)* z roku 2005. Rok 2005 oznaczał również początek oficjalnego zainteresowania UNESCO tym problemem. Zgromadzenie Ogólne Państw Stron Konwencji Światowego Dziedzictwa na 15. sesji w październiku 2005 r. przyjęło tekst *Declaration on the Conservation of Historic Urban Landscape* (Deklaracji na temat ochrony historycznego krajobrazu miejskiego). Jesienią 2009 roku Zgromadzenie Ogólne Państw Stron Konwencji zwróciło się do Centrum Światowego Dziedzictwa o przygotowanie projektu dokumentu na sesję Konferencji Generalnej UNESCO w sprawie koncepcji HUL, wprowadzonej do międzynarodowego dyskursu przez Memorandum Wiedeńskie. W listopadzie 2011 roku Konferencja Generalna UNESCO przyjęła w Paryżu tekst *Recommendation on Historic Urban Landscape* (Rekomendację UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego).

Idea *Historic Urban Landscape* nie tylko oznacza rewizję tzw. Karty Waszyngtońskiej z 1987 roku, ale prowokuje do pogłębionej refleksji nad złożoną problematyką ochrony miast historycznych w warunkach żywiołowych zmian cywilizacyjnych. Zarządzanie potencjałem dziedzictwa w mieście historycznym wymaga dzisiaj bowiem interdyscyplinarnego podejścia nie tylko od decydentów, ale i od mieszkańców.

Takie podejście stanowi szczególne wyzwanie w państwach Europy Środkowej, gdzie transformacja postawiła dziedzictwo wobec nowych wyzwań i wobec nowych zagrożeń. Te ostatnie zwłaszcza łatwo dostrzec w centrach wielkich miast regionu. To rezultat transformacji systemowej, triumfu żywiołów rynku i równoczesnej słabości dotychczasowych instrumentów ochrony. Im większy jest przy tym sukces transformacji ekonomicznej, tym większy konflikt pomiędzy kapitałem a dziedzictwem.

Patrząc na miasto jako na proces, zasób, potencjał i funkcję, trzeba dziś nie tylko mówić o szybkiej zmianie modelu i mechanizmów wzrostu, ale i o wykorzystaniu przez Budapeszt, Pragę, Kraków, Koszyce

i inne miasta Europy Środkowej po roku 1989 momentu historycznego jako szansy na istotną zmianę prorozwojową. Zmianie tej nie można odmówić sukcesu. Sukces ten jest przy tym splotem i wypadkową bardzo szerokich zjawisk, które tworzą zupełnie nową rzeczywistość na całym obszarze Środkowej Europy. Mamy przy tym do czynienia z narastającą żywiołowością procesów urbanizacyjnych i szybką zmianą nie tylko idei miasta, ale i reguł gry w miasto. Nie ulega też wątpliwości, że dotychczasowe narzędzia kontroli przestrzeni - przystosowane do „obsługi" systemu statycznego i centralnie sterowanego - są zawodne. Ich niewydolność wzmacnia nie tylko ustrojowa słabość samorządu, ale i kryzys świata wartości, „miękkie państwo" oraz prymat interesów prywatnych i grupowych nad interesem publicznym. Jest to doskonale czytelne w zmianie wyglądu miast regionu, ale także w łamaniu ich dotychczasowego kodu. Trzeba też koniecznie dodać, że zmiany krajobrazu miejskiego są nieuniknione, nie zawsze muszą być jednak funkcją przeobrażeń urbanistycznych. Są natomiast zawsze zwierciadłem i barometrem zmian społecznych, a także kondycji państwa, w jakim się realizują.

Fundamentalną kwestię i zarazem kontrowersję w zarządzaniu miastem stanowi dziś konflikt pomiędzy formą a funkcją. Doskonałym laboratorium tych zjawisk stał się w ostatnim czasie Kraków, którego historyczne centrum znalazło się na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO już w 1978 roku. Bardzo dobra koniunktura gospodarcza ostatnich lat, wzmocniona wejściem Polski do Unii Europejskiej przyniosła niespotykaną dotychczas w Krakowie - w takiej skali - presję kapitału na tkankę i przestrzeń miasta. Kraków stał się w ostatnim czasie szczególnym przypadkiem sukcesu w przezwyciężaniu balastu komunizmu, a równocześnie symbolem ostrego kryzysu planowania przestrzennego, który zagraża krajobrazowi kulturowemu miasta. Dyktat komercjalizacji, motoryzacji, suburbanizacji i standaryzacji spotęgował narastanie konfliktu pomiędzy funkcją a formą zabytkowego Śródmieścia. Gwałtowana komodyfikacja dziedzictwa widoczna jest dziś zarówno na Rynku Głównym, jak i na Kazimierzu, gdzie mamy ostatnio do czynienia z bardzo spontanicznym (i słabo kontrolowanym przez miasto) procesem pretensjonalnej disneylandyzacji i macdonaldyzacji przestrzeni. Zagrożeniem nie jest więc dzisiaj często brak środków finansowych, ale presja kapitału niezrównoważona przez władzę publiczną. Niska kultura prawna, słabość nadzoru budowlanego, brak egzekucji prawa i wynikająca stąd niepraworządność, nieuporządkowane stany własnościowe, a także przyzwolenie elit na falandyzację przestrzeni publicznej, stały się w ostatnich latach przyczyną degradacji obszaru historycznego centrum Krakowa. Czy koncepcja przedstawiona w Rekomendacji UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego stanie się skutecznym lekarstwem przeciw tym „nowym" zagrożeniom krajobrazu kulturowego naszych miast? •

Prof. Jacek Purchla

36. posiedzenie Komitetu Światowego Dziedzictwa

40. rocznica Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego

Co roku sesja Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO odbywa się w innym kraju. 36. już spotkanie Komitetu, które trwało od 24 czerwca do 6 lipca 2012 roku, miało miejsce w Petersburgu. Po raz pierwszy w historii obrady można było śledzić na żywo za pośrednictwem portalu internetowego Centrum Światowego Dziedzictwa. Ponad tysiąc delegatów z 186 państw, które ratyfikowały Konwencję, spotkało się z wielką gościnnością gospodarzy, którzy nie szczędzili wysiłków, żeby nie tylko jak najlepiej przyjąć gości z całego świata, ale także pokazać walory tego historycznego miasta, wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa w 1990 roku, pełnego pereł architektury i dzieł sztuki światowej. W obradach uczestniczyła polska delegacja w składzie: Ambasador RP przy UNESCO Krzysztof Kocel, Sekretarz Generalny Polskiego Komitetu ds. UNESCO Sławomir Ratajski, Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa (NID) Paulina Florianowicz, Prezes Polskiego Komitetu Narodowego Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków (ICOMOS) Bogusław Szmygin, Kierownik Działu Strategii Zarządzania Dziedzictwem w NID Małgorzata Trelka, Kierownik Zespołu do spraw Światowego Dziedzictwa w NID, Katarzyna Piotrowska.

Obradom przewodniczyła, stojąca na czele Komitetu Światowego Dziedzictwa, Ambasador Federacji Rosyjskiej przy UNESCO Eleonora Mitrofanova, a wiceprzewodniczącymi byli przedstawiciele Afryki Południowej, Francji, Malezji, Meksyku i Zjednoczonych Emiratów Arabskich.

W wystąpieniu inauguracyjnym Dyrektor Generalna UNESCO, Irina Bokowa wyraziła uznanie dla władz Federacji Rosyjskiej za goszczenie 36. sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa. Rosja jest Stroną Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego od ponad 20 lat i może się poszczycić 24 obiektami wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa. Dyrektor Generalna podkreśliła doniosłość obchodzonej tego roku czterdziestej rocznicy podpisania Konwencji. „W tym czasie" – jak stwierdziła Irina Bokova – „Światowe Dziedzictwo nakreśliło mapę świata na nowo, mapę pokoju i wymiany kulturalnej, jednocząc państwa wokół prostej, ale rewolucyjnej idei, że miejsca o wyjątkowej uniwersalnej wartości musimy chronić wspólnie". Niestety, dziś największa w historii liczba obiektów jest zagrożona z różnych powodów. Wystarczy wspomnieć trzęsienie ziemi w Ferrarze, przemoc zbrojną w Syrii, czy wydarzenia w Mali, gdzie Timbuktu oraz Grobowiec Askii są zagrożone przez uzbrojone grupy. Fundamentalne wyzwanie dla Konwencji stanowią jej wiarygodność i przyszłość. Irina Bokowa wyraziła zaniepokojenie zmianami w procedurze wpisywania obiektów, które osłabiły zasady naukowej dosko-

Obrady 36. Sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa w Petersburgu, 24 czerwca – 6 lipca 2012 r. Fot.: Katarzyna Piotrowska

nałości i bezstronności, będące sednem Konwencji. „Wiarygodność procesu wpisywania obiektów musi być niepodważalna na wszystkich etapach postępowania – od prac prowadzonych przez ciała doradcze po decyzję końcową, podjętą przez państwa członkowskie, na których w tej kwestii spoczywa cała odpowiedzialność." Dyrektor Generalna podkreśliła konieczność zaangażowania państw, lokalnych władz i społeczności w długoterminową konserwację i ochronę, zgodnie z przejrzystymi kryteriami Konwencji. Wyzwaniem dla UNESCO jest zapewnienie ochrony obiektów przed katastrofami naturalnymi i masową turystyką, ale też przed szkodliwym wpływem zmian klimatycznych. Wiele obiektów wpisanych na Listę jest zaniedbywanych lub grabionych, staje się ofiarami złego planowania i źle zorganizowanej infrastruktury. Często UNESCO jest alarmowane przez przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego o nadchodzących zagrożeniach dla obiektów Światowego Dziedzictwa. Nie do zaakceptowania są realizacje projektów budowlanych i udzielanie zgody na prace poszukiwawcze w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów, bez odpowiednich konsultacji z Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO lub w sposób stanowiący jawne pogwałcenie Konwencji z 1972 r. Na zakończenie Dyrektor Generalna wskazała na istotną rolę UNESCO w ratowaniu dziedzictwa, podkreślając jednocześnie, że największa odpowiedzialność w tym działaniu spoczywa na rządach poszczególnych państw.

Komitet podjął decyzję o wpisaniu na Listę Światowego Dziedzictwa pięciu obiektów przyrodniczych: Skamielin w Chengjian (Chiny), Jeziora Ounianga (Czad), Parku Narodowego Leńskie Stołby (Federacja Rosyjska), Pasma Ghatów Zachodnich (Indie), Parków Narodowych Sangha (Kongo, Kamerun i Republika Środkowej Afryki) oraz jednego obiektu o charakterze mieszanym: Skalistych wysp Laguny Południowej (Palau). Na Liście znalazło się dwadzieścia nowych dóbr kultury: Miejsca związane z połowami pereł jako świadectwo gospodarki wyspowej (Bahrajn), Główne ośrodki górnicze Walonii (Belgia), Krajobrazy między górami a oceanem w Rio de Janeiro (Brazylia), Xanadu, letnia stolica dynastii Yuan (Chiny), Zagłębie górnicze Nord-Pas de Calais (Francja), Zabytkowe kopalnie rtęci w Almadén i Idrija (Hiszpania i Słowenia), Krajobraz kulturowy prowincji Bali: system *Subak* jako manifestacja filozofii Tri Hita Karana (Indonezja), Prehistoryczne miejsca, związane z ewolucją człowieka na Górze Karmel: Jaskinie Nahal Me'arot / Wadi el-Mughara (Izrael), Meczet Piątkowy w Isfahanie (Iran), Mauzoleum Gonbad-e Qābus (Iran), Krajobraz Grand Pré (Kanada), Rabat – nowoczesna stolica i historyczne miasto (Maroko), Zabytki archeologiczne Doliny Lenggong (Malezja), Gmach Opery Margrabiów w Bayreuth (Niemcy), Miejsce narodzin Chrystusa: Bazylika Narodzenia Pańskiego i szlak pielgrzymkowy w Betlejem (Palestyna), Elvas: garnizonowe miasto przygraniczne wraz z fortyfikacjami (Portugalia), Kraj Bassari: krajobrazy kulturowe Bassari, Fula i Bedik (Senegal), Zdobione domy w Hälsingland (Szwecja), Stanowiska archeologiczne w Çatalhöyük (Turcja), Historyczne miasto Grand-Bassam (Wybrzeże Kości Słoniowej).

Lista Światowego Dziedzictwa liczy obecnie 962 obiekty, w tym 745 kulturalnych, 188 przyrodniczych i 29 o charakterze mieszanym, znajdujące się w 157 państwach będących sygnatariuszami Konwencji. Ogółem Konwencję Światowego Dziedzictwa ratyfikowało 189 państw.

Bazylikę Narodzenia Pańskiego i szlak pielgrzymkowy w Betlejem wpisano jednocześnie na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu. Znalazły się na niej również fortyfikacje karaibskiego wybrzeża Panamy: Portobello – San Lorenzo oraz Liverpool jako miasto floty handlowej. Przedmiotem szczególnej uwagi Komitetu Światowego Dziedzictwa była sytuacja w Mali, gdzie miały miejsce akty celowego niszczenia zabytkowych mauzoleów. Na Listę Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu wpisano Timbuktu i Grobowiec Askia. Zebrani na 36. sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa delegaci poruszeni wiadomością o celowym zniszczeniu przez grupę rebeliantów malijskich tych bezcennych zabytków, wyrazili swoją solidarność z rządem Mali i jednocześnie zaapelowali o utworzenie specjalnego funduszu na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego Mali.

Na Liście Światowego Dziedzictwa w Zagrożeniu znajduje się obecnie 38 miejsc.

Więcej na temat Światowego Dziedzictwa na stronie internetowej Polskiego Komitetu ds. UNESCO: http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/ oraz na stronie UNESCO: whc.unesco.org •

SR

Wartości niematerialne jako kryterium wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa

Międzynarodowe spotkanie ekspertów ds. Światowego Dziedzictwa w Warszawie

W dniach 28 – 30 marca 2012 r. w Warszawie odbyło się międzynarodowe spotkanie ekspertów, które miało na celu opracowanie zaleceń w sprawie użycia kryterium odnoszącego się do wartości niematerialnych, zwanego kryterium (vi) przy wpisywaniu dóbr kultury i przyrody na Listę Światowego Dziedzictwa. Kryterium to w zasadzie powinno być stosowane jedynie w połączeniu z innymi kryteriami. Wyjątek stanowi 11 dóbr kultury, w tym miejsca upamiętniające tragiczne karty w historii ludzkości: wpisana jako jedno z pierwszych miejsc na Liście Światowego Dziedzictwa Wyspa Gorée (1978), Auschwitz-Birkenau. Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady (1940-1945) wpisany w 1979 r. pod ówczesną nazwą „Auschwitz Camp", Memoriał Pokoju w Hiroszimie (1996) i Stare miasto wraz z mostem w Mostarze (2005). Na podstawie kryterium (vi) jako kryterium uzupełniającego na Listę wpisano do 2011 roku 194 dobra kultury i 9 dóbr przyrodniczych. W Polsce są dwa takie miejsca: Historyczne centrum Warszawy (1980) oraz Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy (2001). Najogólniej, miejsca wpisywane na podstawie tego kryterium można podzielić na wyjątkowe miejsca pamięci, obiekty sakralne oraz miejsca związane z nauką i techniką.

Eksperci uznali, że przyjęta w 1999 roku definicja kryterium (vi), opublikowana w Wytycznych Operacyjnych dotyczących wdrażania Konwencji, jest nadal aktualna jako podstawa do decyzji podejmowanych przez Komitet Światowego Dziedzictwa. Dokonali gruntownej analizy stosowania tego kryterium w konkretnych przypadkach w przeszłości i obecnie, zalecając odwoływanie się do niego w wyjątkowych okolicznościach, kiedy wartości niematerialne (asocjacyjne) stanowią część tzw. wyjątkowej uniwersalnej wartości miejsca (Outstanding Universal Value, w skrócie OUV).

„[dobro powinno] *być powiązane w sposób bezpośredni lub materialny z wydarzeniami lub żywymi tradycjami, ideami, wierzeniami, dziełami artystycznymi i literackimi o wyjątkowym uniwersalnym znaczeniu. (Komitet jest zdania, że kryterium to powinno uzasadniać włączenie na Listę jedynie w wyjątkowych okolicznościach i w połączeniu z innymi kryteriami kulturalnymi lub przyrodniczymi)"*
(Wytyczne operacyjne dotyczące wdrażania Konwencji Światowego Dziedzictwa, 2012)

Za szczególnie ważne dla ochrony i zarządzania uznali właściwe rozumienie decyzji o zastosowaniu kryterium (vi) przez gospodarzy obiektu Światowego Dziedzictwa. Eksperci opracowali zalecenia, które mają być publikowane w materiałach o charakterze instruktażowym. Raport ze spotkania nt. International World Heritage Expert Meeting on Criterion (vi) and associative values wraz z innymi dokumentami można znaleźć na stronie http://whc.unesco.org/en/events/827/

Eksperci podczas pracy. Fot.: Dąbrówka Lipska

Na zaproszenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w spotkaniu wzięli udział przedstawiciele Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO, Mechtild Rössler i Alessandro Balsamo, przedstawiciele organizacji doradczych UNESCO – ICOMOS, ICCROM, IUCN-WCPA oraz reprezentanci poszczególnych regionów świata i obserwatorzy z Afryki Południowej, Belgii, Czech, Kanady, Kolumbii, Korei Południowej, Litwy, Niemiec, Norwegii, Palau, Senegalu, Szwecji, Węgier i Wielkiej Brytanii. W imieniu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego spotkanie organizował Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy z English Heritage (W. Brytania) i Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO. Współorganizatorem było Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków w Warszawie. Polski Komitet ds. UNESCO objął konferencję patronatem honorowym. •

AW

Konferencja Państw Stron Konwencji UNESCO z 1970 r.

dotyczącej środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przewozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury.

Konferencję zwołano w dniach 20-21 czerwca 2012 r. w Paryżu w związku z naciskami państw na zwiększenie roli UNESCO w zwalczaniu nielegalnego obrotu dziełami sztuki i zabytkami pochodzącymi z nielegalnych wykopalisk archeologicznych. Była to druga sesja Państw Stron od czasu przyjęcia Konwencji 42 lata temu. Do tej pory do Konwencji z 1970 r. przystąpiły 122 państwa, w tym Polska. Spotkanie miało na celu podsumowanie z jednej strony działań podejmowanych przez Państwa Strony Konwencji z 1970 r. i Sekretariatu UNESCO na rzecz implementacji jej zapisów, z drugiej – dyskusję na temat skuteczności wdrażania postanowień Konwencji, zwłaszcza w kontekście nowych tendencji w obrocie dobrami kultury.

Podstawą do wymiany informacji i dyskusji były raporty Państw Stron na temat implementacji Konwencji z 1970 r. składane Dyrektor Generalnej UNESCO. Raporty zawierały uwagi dotyczące środków podejmowanych w celu przeciwdziałania grabieniu nielegalnych wykopalisk archeologicznych oraz kontroli wwozu i wywozu zabytków za granicę. W trakcie obrad podkreślano, że gwarancją realizacji zadań wynikających z Konwencji z 1970 r., jest współpraca międzynarodowa państw ze służbami ochrony dziedzictwa kulturowego oraz organizacjami międzyrządowymi, takimi jak INTERPOL, UNIDROIT (Międzynarodowy Instytut Unifikacji Prawa Prywatnego), WCO (Światowa Organizacja Celna), UNODC (Biuro Narodów Zjednoczonych do spraw Narkotyków i Przestępczości), ICOM (Międzynarodowa Rada Muzeów), a także współdziałanie z instytucjami reprezentującymi rynki sztuki.

Konferencja wskazywała na konieczność intensyfikacji prac związanych z Konwencją z 1970 r. poprzez utworzenie nowych narzędzi współpracy międzynarodowej. Jednym z mechanizmów sprzyjających zwiększeniu efektywności Konwencji jest utworzona przez UNESCO we współpracy z państwami członkowskimi baza danych na temat narodowych systemów legislacyjnych, dotyczących dziedzictwa kulturowego. Baza zawiera obecnie ponad 2350 aktów prawnych, stosowanych w 180 państwach, i jest dostępna na stronie internetowej UNESCO: www.unesco.org/culture/natlaws. Ciekawym uzupełnieniem Konferencji Państw Stron była wystawa w gmachu UNESCO, przygotowana przez włoską specjalną policję do spraw ochrony dziedzictwa kulturalnego (Italian Carabinieri Department for the Protection of Cultural Heritage), prezentująca 31 zabytków odzyskanych w ramach walki z nielegalnym handlem dziełami sztuki.

Konferencji Państw Stron Konwencji z 1970 r. towarzyszyły dwa spotkania:

- Pierwsza sesja specjalnego komitetu do spraw zbadania praktycznych działań Konwencji UNIDROIT z 1995 r., dotyczącej skradzionych lub nielegalnie wywiezionych dzieł sztuki (19 czerwca 2012 r.) http://www.unidroit.org/english/conventions/1995culturalproperty/1meet-120619/pres-e.pdf oraz
- 18. sesja Międzyrządowego komitetu na rzecz promocji zwrotu dóbr kultury do kraju ich pochodzenia lub ich restytucji w przypadku nielegalnego nabycia (22 czerwca 2012 r.).

Więcej na temat Konferencji Państw Stron Konwencji z 1970 r. na stronie UNESCO: http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/movable-heritage-and-museums/illicit-traffic-of--cultural-property/meetings/ ●

J M

Krajowy raport o różnorodności kulturowej

Wdrażanie postanowień Konwencji z 2005 r. w Polsce

Zgodnie z artykułem 9. Konwencji UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sygnatariusze Konwencji są obowiązani składać co cztery lata sprawozdanie z realizacji postanowień Konwencji. Rok 2012 zapoczątkował proces sprawozdawczy, który obejmował 92 państwa, w tym Polskę. Raport za lata 2008-2011 przedłożył Dyrektor Generalnej UNESCO Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Sprawozdania na temat działań podejmowanych w dziedzinie ochrony i promowania różnorodności kulturowej zawierają m.in. informacje o krajowej polityce kulturalnej oraz o współpracy międzynarodowej, w tym zwłaszcza o współpracy z krajami rozwijającymi się.

W 2013 roku raporty zostały opublikowane na stronie internetowej UNESCO. Służą jako źródło informacji, inspiracja do wymiany doświadczeń i ilustracja najlepszych praktyk. Kolejny raport z wdrażania postanowień Konwencji UNESCO Polska złoży w 2016 roku.

Do zasad przewodnich Konwencji należą m.in.: zasada poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności, zasada równej godności i poszanowania wszystkich kultur, zasada solidarności i współpracy międzynarodowej oraz zasada komplementarności ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju.

Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego przyjęta została na 33. sesji Konferencji Generalnej UNESCO, 20 października 2005 roku. Polska przystąpiła do niej w 2007 r. ●

A W

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization · Memory of the World

Spotkanie Ekspertów w sprawie Programu UNESCO Pamięć Świata

Dziedzictwo dokumentacyjne obejmuje bardzo zróżnicowane formy zapisu informacji, takie jak rękopisy, inskrypcje, nagrania audiowizualne, utrwalone na różnorodnych nośnikach analogowych i cyfrowych. W większości są to obiekty szczególnie podatne na zniszczenie z racji delikatności nośników lub samego zapisu. Jednocześnie wiele z nich ma nieocenione znaczenie dla kultury, wiedzy historycznej, indywidualnej i zbiorowej pamięci oraz tożsamości, ciągłości społecznej, przekazu zbiorowego doświadczenia. Poznawanie dokumentów, mówiących o dokonaniach i doświadczeniach różnych kręgów kulturowych i społeczeństw, sprzyja także powstawaniu świadomości wspólnego dziedzictwa ludzkości.

Względy te sprawiają, że UNESCO, w ramach swoich kompetencji, aktywnie angażuje się w rozwiązywanie problemów zachowania i udostępniania dziedzictwa dokumentacyjnego. Zadanie to realizowane jest przede wszystkim poprzez Program Pamięć Świata, konsekwentnie popierany przez Polskę od momentu jego powstania w 1992 roku.

W dniach 8-10 maja 2012 roku w Warszawie, w siedzibie Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych odbyło się spotkanie ekspertów, poświęcone wzmocnieniu Programu Pamięć Świata i jego oddziaływania w dziedzinie ochrony i udostępniania dziedzictwa dokumentacyjnego. Potrzeba dyskusji na ten temat wyniknęła zarówno z rosnących oczekiwań pod adresem Programu, powodowanych coraz większą świadomością znaczenia dziedzictwa dokumentacyjnego i problemów jego zachowania dla przyszłych pokoleń, jak i z sukcesu prowadzonej w ramach Programu międzynarodowej Listy, gromadzącej dziedzictwo dokumentacyjne o szczególnym, ogólnoświatowym znaczeniu. Spotkanie w Warszawie, w którym wzięło udział 50 ekspertów ze wszystkich regionów świata, zostało zwołane przez Dyrektor Generalną UNESCO na mocy rezolucji 36. sesji Konferencji Generalnej. Rezolucję zgłosiły Polska i 55 innych państw członkowskich w następstwie IV Międzynarodowej Konferencji Programu Pamięć Świata, zorganizowanej również w Warszawie w maju 2011r.[1].

Do najważniejszych konkluzji warszawskiego spotkania ekspertów należy wezwanie UNESCO do opracowania i przyjęcia międzynarodowej rekomendacji w sprawie dziedzictwa dokumentacyjnego. Ujęcie problematyki jego ochrony i udostępniania w dokumencie normatywnym UNESCO przy-

[1] Więcej informacji na temat IV Międzynarodowej Konferencji Programu Pamięć Świata, samego programu, zaangażowania w nim Polski oraz międzynarodowej Listy dziedzictwa dokumentacyjnego w *Biuletynie Polskiego Komitetu ds. UNESCO: 2011*, s. 38-40.

czyni się do podniesienia rangi tych zagadnień na forach międzynarodowych i w polityce wewnętrznej poszczególnych krajów. W wielu państwach powinno to spowodować zwiększenie skuteczności działań na rzecz ochrony i poprawy dostępności dziedzictwa dokumentacyjnego.

Wnioski ze spotkania ekspertów były przedmiotem debaty i decyzji 190. sesji Rady Wykonawczej UNESCO. Zgodnie z zaleceniami warszawskiego spotkania, Rada Wykonawcza zobowiązała Dyrektor Generalną do przedłożenia na 191. sesji wiosną 2013 r. wstępnego studium aspektów technicznych, finansowych i prawnych ewentualnego dokumentu normatywnego, co otwiera drogę do podjęcia rezolucji w sprawie takiego dokumentu przez najwyższy organ decyzyjny UNESCO - Konferencję Generalną.

Polski Komitet ds. UNESCO współpracował ze Stałym Przedstawicielstwem RP przy UNESCO, Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych oraz Sektorem Komunikacji i Informacji UNESCO w organizacji spotkania ekspertów, zwłaszcza w zakresie przygotowania programowego i wypracowania postanowień końcowych. ●

T K

Spotkanie Ekspertów w sprawie Programu Pamięć Świata. Od lewej: Roslyn Russell, Przewodnicząca Międzynarodowego Komitetu Doradczego Programu Pamięć Świata, Joie Springer, Sektor Komunikacji i Informacji UNESCO, prof. Władysław Stępniak, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych, prof. Małgorzata Omilanowska, Podsekretarz Stanu w MKiDN, prof. Sławomir Ratajski, Sekretarz Generalny PK ds. UNESCO.
© 2012 Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych

Spotkanie Ekspertów w sprawie Programu Pamięć Świata. Warszawa, 8-10 maja 2012 r.
© 2012 Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych

Ekohydrologia: nauka integrująca wiedzę o procesach środowiskowych

Kluczowe założenie Ekohydrologii (EH) zawarte jest w tezie, iż głównym czynnikiem regulującym procesy krążenia wody i pierwiastków (węgiel, fosfor, azot) w biogeosferze są ekosystemy. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, gdy w XXI wieku już ponad 70 procent ekosystemów zostało w różny sposób zmienionych przez intensywną działalność człowieka (np. wylesianie, urbanizacja, budowa szlaków komunikacyjnych). Stąd degradacja struktur ekosystemowych w powiązaniu z intensywną emisją zanieczyszczeń do atmosfery i wód śródlądowych oraz przybrzeżnych spowodowała również modyfikację procesów ekologicznych. Główną siłą sprawczą tego procesu stał się człowiek, jako najważniejszy czynnik ewolucji biogeochemicznej na Ziemi. Stąd era, w której żyjemy, nazwana została Antropocenem. Wspomniane działania ludzkie mogą generować dramatyczne konsekwencje dla zasobów wodnych, bioróżnorodności, produkcji żywności i globalnej stabilności. W konsekwencji, spadek zasobów wodnych i usług ekosystemowych może wywołać konflikty zagrażające przetrwaniu ludzkości na Ziemi. Dlatego też w dokumentach ONZ Rio +20 określono pilną potrzebę odwrócenia tej tendencji w kierunku zrównoważonego rozwoju.

Biorąc pod uwagę dużą złożoność interakcji pomiędzy dynamiką wody a biogenami w różnych krajobrazach, narażonych na różne formy wpływu człowieka, podstawowym celem Ekohydrologii jako nauki transdyscyplinarnej, której założenia teoretyczne zostały sformułowane w ramach Międzynarodowego Programu Hydrologicznego UNESCO, jest wykorzystanie wiedzy dotyczącej zależności pomiędzy procesami biogeochemicznymi a dynamiką cyklu hydrologicznego, dla osiągnięcia trwałego użytkowania zasobów naturalnych.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization · ERCE European Regional Centre for Ecohydrology Under the auspices of UNESCO

Europejskie Regionalne Centrum Ekohydrologii w Łodzi (ERCE) - Centrum II stopnia UNESCO działa od 2006 roku. Kieruje nim profesor Maciej Zalewski, który reprezentuje także Polskę w Międzyrządowej Radzie Międzynarodowego Programu Hydrologicznego IHP UNESCO od 2011 roku. Do głównych zadań Centrum należy prowadzenie badań naukowych w zakresie ekohydrologii i publikowanie ich wyników. Istotnym celem jest rozwijanie międzynarodowej współpracy i kontaktów oraz tworzenie platformy dla wymiany informacji

Ważnym elementem teorii Ekohydrologii jest założenie, że chociaż woda jest głównym mechanizmem napędowym ewolucji biogeochemicznych na Ziemi, to jednak działalność człowieka zasadniczo zmienia ten cykl. W danych warunkach klimatycznych, woda oraz środowisko biotyczne są głównymi czynnikami regulującymi dynamikę cyklu hydrologicznego na wszystkich poziomach organizacji biologicznej, tj. od molekularnych aż do skali dorzecza. Degradacja i modyfikacja cyklu wodnego w różnych typach ekosystemów, wywołanych przez wpływ człowieka, objawiają się degradacją systemu wspierającego życie. Z drugiej strony zrozumienie wzajemnych stosunków pomiędzy wodą a środowiskiem biotycznym może być stosowane do regulacji tych procesów w poszczególnych skalach, aby zwiększyć ogólny potencjał ekosystemów, rozumianych w szerszym zakresie jako poprawa zasobów wodnych, bioróżnorodności, zdolności elastycznego reagowania na presję społeczeństw i usług ekosystemowych.

Ekohydrologia (EH) jest nauką transdyscyplinarną, wykorzystującą metody opierające się na integracji hydrologii i ekologii poprzez zasadę wzajemnej regulacji („dual regulation"), według której procesy hydrologiczne mogą być wykorzystywane do regulowania procesów biologicznych pod kątem zwiększenia potencjału ekologicznego i vice versa. Ekohydrologia rozwiązuje problemy w oparciu o koncepcję dedukcyjną, złożoną z ogólnych teorii fizyki, hydrologii i ekologii (Zalewski, Naiman 1985, Zalewski at al. 1997, Zalewski 2000, Harper 2008), zweryfikowaną w oparciu o obserwacje empiryczne (indukcyjny aspekt teorii EH) (np. Zalewski et al. 1990, Chicharo 2001, Janauer 2000, Timchenko 2000). Jako transdyscyplinarna nauka, której celem jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju, EH integruje nie tylko hydrologię i ekologię, ale również korzysta z wiedzy gromadzonej przez inne dziedziny nauk, takie jak: geofizyka, geologia, biologia molekularna, genetyka itp., korzystając z narzędzi nauk geoinformacyjnych, modelowania matematycznego, metodyk socjo-ekonomicznych, a także uwzględniając aspekty prawne. Natomiast z punktu widzenia metodyki badań naukowych, EH dzieli się na Ekohydrologię Lądową (EHT) i Ekohydrologię Wodną (EHA). Pierwszy obszar odnosi się do zależności zachodzących w układzie woda – roślina – gleba, gdzie głównym pytaniem naukowym jest: jak szata roślinna w danym siedlisku wpływa na dynamikę bilansu wodnego, a także transportu zanieczyszczeń i biogenów do ekosystemów wodnych. Ponadto ma na celu restytucje i regulacje cyklu krążenia wody, tak, aby zwiększyć produktywność gleb, bezpieczeństwo żywnościowe, a także wzmocnić odporność na zmiany klimatu. Obszar drugi poszukuje odpowiedzi na pytanie, jak poprawić zdolność elastycznego reagowania ekosystemów na wpływ człowieka i narastające zmiany klimatyczne, a także jak interakcje w środowisku hydrologicznym zbiornika wodnego mogą zmienić alokacje nadmiaru składników biogenicznych, mogących być przyczyną toksycznych zakwitów oraz kumulacji zanieczyszczeń np. metali ciężkich i dioksyn.

naukowych dot. Ekohydrologii i Zintegrowanego Zarządzania Wodami (IWMO) pomiędzy instytucjami na całym świecie w ramach Międzynarodowego Programu Hydrologicznego (IHP) UNESCO. Centrum prowadzi działalność doradczą, udziela informacji technicznej, prowadzi szkolenia z podstaw rozwijania i wdrażania nowych zintegrowanych metod rekultywacji i zarządzania zasobami wodnymi. Uczestnictwo w pracach UNESCO umożliwia stały kontakt zespołu ERCE z wybitnymi ekspertami międzynarodowymi, z którymi współpracuje przy rozwiązywaniu złożonych problemów (problem solving sciences) dotyczących wody w różnych regionach świata. Dzięki prowadzonej przez Centrum ERCE w Łodzi współpracy naukowej powstały międzynarodowe ośrodki: International Centre for Coastal Ecohydrology w Faro w Portugalii, Asia Pacific Centre for Ecohydrology (APCE) – UNESCO w Dżakarcie w Indonezji oraz są prowadzone działania dotyczące otwarcia Centrum Ekohydrologii UNESCO w Etiopii, gdzie łódzki ośrodek od wielu lat jest zaangażowany w opracowywanie i realizację programu zintegrowanego zarządzania zasobami wody i zrównoważonego rozwoju.

Koncepcja Ekohydrologii i jej cele w dużej mierze zostały odzwierciedlone w deklaracji sformułowanej podczas Światowego Szczytu Ekologicznego w 2012 r. „World's EcoSummit 2012 Columbus Declaration", której treść dostępna jest na stronie www.ecosummit2012.org.

Do zasadniczych celów sformułowanych w Deklaracji należy, w obliczu zmian klimatycznych, pilna potrzeba spowolnienia transferu wody z dorzecza do morza dla poprawy potencjału ekosystemów, a także zapewnienia niezbędnych usług ekosystemowych na rzecz społeczeństwa, z priorytetowym celem ograniczenia powodzi, skutków suszy, bezpieczeństwa żywności.

Następnie, biorąc pod uwagę dynamikę globalnych problemów demografii, w celu poprawy jakości wody, bioróżnorodności oraz produkcji biologicznej, konieczne jest ograniczenie erozji gleby, która powoduje utratę materii organicznej, a w konsekwencji ograniczenie produkcji żywności. Ekohydrologia i fitotechnologia tworzą naukowe podstawy dla odwrócenia tego procesu. (http://www.unep.or.jp/ietc/publications/freshwater/watershed_manual), (http://www.unep.or.jp/Ietc/Publications/Freshwater/FMS5/index.asp).

Biorąc pod uwagę rosnący i skumulowany wpływ człowieka na cykle biogeochemiczne, ze względu na intensywność i różnorodność działań technicznych (emisja zanieczyszczeń) i społeczno-ekonomicznych, istnieje pilna potrzeba poprawy potencjału ekosystemów oraz jego harmonizacji z potrzebami społecznymi, w ramach zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi (IWRM).

Punktem wyjścia dla realizacji wymienionych celów powinno być zrozumienie wzajemnych oddziaływań pomiędzy procesami ekologicznymi i hydrologicznymi, ukształtowanymi w procesie ewolucji biologicznej, a następnie opracowanie i wdrożenie biotechnologii ekohydrologicznych oraz rozwiązań systemowych, opartych na zdobytych doświadczeniach. Następnym krokiem byłoby przekazywanie tej skomplikowanej, transdyscyplinarnej wiedzy podczas edukacji na różnych poziomach, dla poprawy świadomości społeczeństw na temat ich sprawczej roli w osiąganiu celów zrównoważonego rozwoju. Postulat ten powinien być regulowany poprzez większe wykorzystanie wiodącej roli organizacji międzynarodowych, takich jak UNESCO, które integrują naukowe, edukacyjne i kulturowe aspekty rozwoju człowieka. ●

Prof. Maciej Zalewski
Dyrektor Europejskiego Regionalnego
Centrum Ekohydrologii w Łodzi

Bioetyka w pracach UNESCO

Bioetykę można zdefiniować jako dziedzinę zajmującą się zagadnieniami etycznymi, związanymi z naukami biomedycznymi. Bardzo szybki rozwój tej dziedziny stawia wciąż nowe wyzwania, gdyż powstają problemy, o których parę lat temu w ogóle jeszcze nie myślano.

Od szeregu lat bioetyki dotyczy wiele prac UNESCO. W 1993 roku powstał Międzynarodowy Komitet Bioetyki (International Bioethics Committee – IBC), złożony z 36 niezależnych ekspertów z różnych dziedzin (filozofia, prawo, biologia, medycyna), powoływanych imiennie przez Dyrektora Generalnego UNESCO. Członkiem Komitetu można być najwyżej przez dwie kadencje, czyli przez sześć lat. Jego głównym zadaniem jest zajmowanie się zagadnieniami bioetycznymi. Często tematy są proponowane przez Dyrektora Generalnego UNESCO, ale wynikają również z dyskusji między członkami IBC. Ciało eksperckie, jakim jest IBC, współpracuje z utworzonym w 1998 roku ciałem międzyrządowym - Międzyrządowym Komitetem Bioetyki (Intergovernmental Bioethics Committee, w skrócie IGBC), w którego skład wchodzą przedstawiciele państw członkowskich (także w liczbie 36). Wybory do IGBC, w którym mandat trwa cztery lata, odbywają się na sesjach Konferencji Generalnej UNESCO. **Najsilniejszym narzędziem oddziaływania UNESCO w zakresie** bioetyki są międzynarodowe deklaracje. W ostatnich dziesięcioleciach powstały trzy deklaracje, które mają duże znaczenie normatywne dla dziedziny bioetyki. Są to: Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights (1998), International Declaration on Human Genetic Data (2003) i Universal Declaration on Bioethics and Human Rights (2005). Byłam autorką tłumaczenia na język pol-

ski Powszechnej Deklaracji o Genomie Ludzkim i Prawach Człowieka wydanej drukiem przez Polski Komitet do spraw UNESCO[1], uczestniczyłam w przygotowaniu, we współpracy z Polskim Komitetem do spraw UNESCO, polskiej wersji Powszechnej Deklaracji w sprawie Bioetyki i Praw Człowieka, opracowanej na zlecenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego i opublikowanej na stronach internetowych UNESCO[2]. Druga, bardzo ważna deklaracja dotycząca ludzkich danych genetycznych wciąż nie jest przetłumaczona na język polski. Jako ekspert lub jako przedstawiciel Polski w IGBC brałam udział w powstawaniu tych dwóch ostatnich deklaracji.

Podnoszone we wszystkich deklaracjach zagadnienia często są dodatkowo opracowywane przez IBC. W wyniku tych prac powstają publikacje wydawane przez UNESCO. W ostatnich latach powstały m. in. raporty o świadomej zgodzie, klonowaniu i odpowiedzialności społecznej. Wszystkie są dostępne na stronie UNESCO w języku angielskim i na ogół również francuskim, a także w innych językach. Od roku 1994 powstało około dwudziestu publikacji. Są to dokumenty, w których dany problem jest poddany wnikliwej analizie. Na szczególną uwagę zasługuje raport o świadomej zgodzie. Zgoda pacjenta czy uczestnika badań klinicznych na to, w czym uczestniczy, w rzeczywistości rzadko jest świadoma. Wyjaśnienia na temat procedury czy samych badań, a także dokumentów, które taka osoba podpisuje, a które zazwyczaj muszą spełniać różne wymagania formalne i prawne, są często trudne do zrozumienia nawet dla specjalisty, a cóż dopiero dla laika. Tak być nie powinno.

Obecnie IBC zajmuje się kilkoma zagadnieniami, nad którymi prace są w różnych stadiach zaawansowania. Ciekawym, ale bardzo złożonym zagadnieniem są tradycyjne praktyki lecznicze na całym świecie. Trudno o nich pisać tak, by nikogo nie urazić. We wczesnym stadium są prace dotyczące przeciwdziałania dyskryminacji i stygmatyzacji.

UNESCO wspiera krajowe komitety bioetyki (w Polsce nie ma takiej instytucji) poprzez ułatwianie wymiany informacji, w tym wydawanie broszur o powstawaniu i działaniu takich komitetów, a także poprzez różne formy pomocy. Ta grupa działań nazwana jest ABC (Assisting Bioethics Committees).

UNESCO wspiera nauczanie etyki (w zasadzie bioetyki) w ramach EEP (Ethics Education Programme – Program Nauczania Etyki). Obejmuje to między innymi tworzenie bazy ekspertów w dziedzinie nauczania etyki, udostępnianie różnych programów nauczania w tej dziedzinie oraz opracowanie podstawowego programu nauczania etyki opartego na Powszechnej Deklaracji UNESCO o bioetyce i prawach człowieka z 2005 r.

Na całym świecie regularnie organizowane są szkolenia dla nauczycieli. UNESCO wspiera tworzenie katedr bioetyki. Obecnie takie katedry UNESCO istnieją w Barcelonie, Brasilii, Buenos Aires, Egerton w Kenii, Limie i Waszyngtonie. ●

Prof. Ewa Bartnik

[1] *Powszechna Deklaracja o Genomie Ludzkim i Prawach Człowieka*, Warszawa 1998
[2] *Powszechna Deklaracja w sprawie Bioetyki i Praw Człowieka :* http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/bioethics/bioethics-and-human-rights/

Światowy Kongres Otwartych Zasobów Edukacyjnych

Według końcowej deklaracji Światowego Kongresu Otwartych Zasobów Edukacyjnych, który obradował od 20 do 22 czerwca 2012 roku w siedzibie UNESCO w Paryżu, termin „Otwarte Zasoby Edukacyjne" (Open Educational Resources, OER) oznacza materiały dydaktyczne i badawcze, utrwalone na dowolnym nośniku, należące do domeny publicznej lub udostępnione na podstawie wolnej licencji, uprawniającej do darmowego dostępu do nich, użytkowania ich, adaptowania i redystrybucji przez inne podmioty, bez żadnych ograniczeń lub przy limitowanych ograniczeniach. Jak przypomina deklaracja, termin ten został sformułowany podczas forum poświęconego otwartym materiałom edukacyjnym, które odbyło się w siedzibie UNESCO w 2002 roku pod nazwą *Forum on the Impact of Open Courseware for Higher Education in Developing Countries*. Było poświęcone wpływowi OER na szkolnictwo wyższe w krajach rozwijających się. Ruch propagujący Otwarte Zasoby Edukacyjne istnieje w wielu krajach, zarówno rozwijających się, jak i wysoko rozwiniętych, obejmując wszystkie poziomy edukacji. Popularności idei OER w XXI wieku sprzyja rozwój Internetu, który otworzył nieznane wcześniej możliwości dystrybucji treści, dzielenia się nimi, komentowania, przekształcania, docierania do informacji i ich kontekstu.

Tegoroczny Światowy Kongres Otwartych Zasobów Edukacyjnych został zorganizowany przez UNESCO we współpracy z międzyrządową organizacją Commonwealth of Learning (COL), przy wsparciu Fundacji Flory Hewlett. Zgromadził 400 uczestników z całego świata, w tym przedstawicieli rządów, środowisk akademickich i pedagogicznych oraz organizacji pozarządowych. Do trwałych rezultatów kongresu należy wspomniana końcowa deklaracja *(Paryska Deklaracja w sprawie Otwartych Zasobów Edukacyjnych)*, która rekomenduje państwom konkretne działania, sprzyjające rozwojowi OER i ułatwiające wszystkim grupom społecznym dostęp do materiałów edukacyjnych.

Kongres stanowił również okazję do wymiany doświadczeń i przeglądu sytuacji w zakresie upowszechniania dostępu do materiałów edukacyjnych w różnych krajach i regionach świata. Duże zainteresowanie uczestników wzbudziły polskie osiągnięcia i projekty w tej dziedzinie, a zwłaszcza rozpoczęty w 2012 roku Program Cyfrowa Szkoła. Był on prezentowany przez polską delegację, której przewodniczył minister Igor Ostrowski, podsekretarz stanu w Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji. ●

T K

Uczestnicy polskiej delegacji na Światowym Kongresie Otwartych Zasobów Edukacyjnych (od lewej): Karolina Grodecka (AGH), Bożena Bednarek-Michalska (Bilbioteka Uniwersytecka w Toruniu), Aleksander Tarkowski (Dyrektor, Centrum Cyfrowe Projekt: Polska), Kamil Śliwowski (Creative Commons Polska). © 2012 CC-BY Davide Storti.

Światowy Kongres Otwartych Zasobów Edukacyjnych, UNESCO, Paryż 20-22 czerwca 2012. © 2012 CC-BY Mariana Bittencourt.

Program stypendialny

Polski Komitet do spraw UNESCO realizuje dwa programy stypendialne ze środków przekazywanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Program stypendialny UNESCO/POLAND Co-sponsored Fellowship Programme prowadzony jest we współpracy z Sekretariatem UNESCO i komitetami narodowymi. Adresatami programu są młodzi naukowcy z krajów Afryki Subsaharyjskiej, Azji, Ameryki Południowej i Środkowej. Jest to program współsponsorowany przez UNESCO oraz Rząd RP: strona polska zapewnia opiekę naukową oraz sześciomiesięczne stypendium, a koszty organizacyjne (podróż i ubezpieczenie) stypendystów pokrywane są z budżetu UNESCO. Nabór kandydatów prowadzony jest przez Sekretariat UNESCO w Paryżu, który współpracuje w tym zakresie z komitetami narodowymi. Tematyka stażów naukowych odpowiada aktualnym programom UNESCO. Większość z nich dotyczy nauk inżynieryjnych (technicznych) oraz przyrodniczych. Celem programu jest umożliwienie naukowcom prowadzenia prac badawczych w polskich placówkach naukowych oraz rozwijanie współpracy i wymiany między tymi instytucjami.

Największą liczbę stypendystów w ramach programu UNESCO/POLAND przyjmuje Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie. W 2012 r. AGH zapewniła opiekę naukową 33 stypendystom, pochodzącym z: Kirgistanu, Tadżykistanu, Birmy (5), Czadu (2), Nigerii, Kamerunu, Kuby (2), Butanu, Sudanu, Botswany, Burundi, Senegalu, Malezji, Madagaskaru i Chin, w tym 12 stypendystom kontynuującym staże rozpoczęte w 2011 r., pochodzącym z: Pakistanu (5), Ghany, Filipin, Uzbekistanu, Etiopii, Tanzanii, Indonezji i Chin. Europejskie Regionalne Centrum Ekohydrologii PAN w Łodzi przyjęło w 2012 r. stypendystę z Nigerii.

Program stypendialny Polskiego Komitetu do spraw UNESCO kierowany jest do młodych naukowców z krajów Europy Środkowo-Wschodniej oraz krajów rozwijających się i obejmuje m.in. takie dziedziny, jak: historia, prawo, pedagogika, nauki polityczne, stosunki międzynarodowe, polonistyka, architektura, archeologia, nauki ścisłe i rolnicze. O stypendia starać się mogą absolwenci wyższych uczelni, którzy zamierzają prowadzić badania lub uczestniczyć w projektach badawczych w polskich placówkach naukowych, nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W ramach programu stypendialnego PK ds. UNESCO przyjęliśmy w 2012 r. 46 stypendystów z: Nigerii (3), Ukrainy (27), Republiki Mołdowy, Chin, Rosji (3), Białorusi (3) Peru (3), Sudanu (2) Madagaskaru (2) i Bułgarii.

●

J M

uniTwin

Katedra UNESCO Badań Instytucjonalnych i Polityki Szkolnictwa Wyższego

Nowa Katedra UNESCO Badań Instytucjonalnych i Polityki Szkolnictwa Wyższego została uruchomiona 1 października 2012 r. przy Centrum Studiów nad Polityką Publiczną na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Kieruje nią prof. zw. dr hab. Marek Kwiek.

Zadaniem Katedry jest prowadzenie międzynarodowych, interdyscyplinarnych badań porównawczych szkolnictwa wyższego oraz analiza czynników zewnętrznych – społecznych, ekonomicznych i demograficznych, które w najbliższym dziesięcioleciu będą w znaczący sposób determinowały zmiany szkolnictwa wyższego na świecie. Katedra prowadzi badania w takich dziedzinach jak: finansowanie i zarządzanie uniwersytetami europejskimi, reformy szkolnictwa wyższego, europejska polityka edukacyjna i naukowa, przedsiębiorczość akademicka, dostęp do szkolnictwa wyższego oraz zmieniająca się rola uniwersytetów w gospodarce opartej na wiedzy. Katedra rozwija działalność w oparciu o wieloletnie, międzynarodowe (Europejska Fundacja Nauki i 7 Program Ramowy UE) i polskie (NCN: Maestro 2012-2017) programy badawcze, w ścisłej współpracy z partnerami zagranicznymi z najlepszych ośrodków badania szkolnictwa wyższego w Europie.

Więcej informacji na stronie internetowej Katedry: www.unesco.amu.edu.pl

W Polsce działa 12 katedr UNESCO spośród 762 istniejących na świecie.

●

A P

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury
UNESCO Associated Schools
Szkoły Stowarzyszone UNESCO

Polskie Szkoły Stowarzyszone UNESCO w przededniu rocznicy

W 2013 roku międzynarodowa sieć Szkół Stowarzyszonych UNESCO, skupiająca ponad 9000 placówek oświatowych w 180 krajach, świętować będzie sześćdziesięciolecie pracy. W Polsce istnieje od 1956 roku i zrzesza obecnie 101 instytucji: 99 szkół wszystkich poziomów nauczania oraz 2 przedszkola.

Główne obszary tematyczne, w których realizowana była większość projektów podjętych w roku szkolnym 2011/2012 przez polskie Szkoły Stowarzyszone UNESCO, to:

- *Problemy światowe i rola ONZ w ich rozwiązywaniu*

Na tej problematyce skupiło się sześćdziesiąt pięć procent szkół. Szczególnie wyróżniły się V LO we Wrocławiu, I LO w Gorzowie Wielkopolskim, III LO w Gdyni, które zorganizowały międzynarodowe symulacje obrad ONZ.

- *Edukacja na temat zrównoważonego rozwoju (edukacja globalna)*

W związku z trwającą Dekadą Edukacji na temat Zrównoważonego Rozwoju (2005-2014) Szkoły Stowarzyszone wzięły udział w warsztatach zatytułowanych „To także Twój Świat", realizowanych od 2005 roku przez Centrum Inicjatyw UNESCO (wrocławską organizację pozarządową), a wspieranych finansowo przez MEN. Projekt polega na wieloetapowym działaniu lokalnym, którego celem jest zaangażowanie młodych ludzi w życie społeczności lokalnych i w rozwiązywanie ich problemów. Natomiast nauczyciele z VI LO w Krakowie wzięli udział w projekcie szkoleniowym ASPnet „Teaching and Learning for a Sustainable Future". W ramach projektu nauczyciele zaprezentowali uczniom film o zagrożeniach płynących z masowej produkcji żywności.

Pięć polskich Szkół Stowarzyszonych uczestniczyło w ubiegłym roku szkolnym w międzynarodowym Projekcie Morza Bałtyckiego, mającym na celu uświadomienie uczniom naukowych, społecznych i kulturowych aspektów współzależności człowieka i środowiska.

W związku z Międzynarodowym Rokiem Chemii oraz Tygodniem Edukacji Globalnej, młodzież z Zespołu Szkół Nr 2 w Ciechanowie wzięła udział w „Globalnym Eksperymencie". Zadaniem uczniów było przeprowadzenie eksperymentu, mającego na celu zmierzenie zasolenia i kwasowości wody w Morzu Bałtyckim oraz zbudowanie destylatora słonecznego. Wyniki zostały przesłane do bazy danych UNESCO.

Dwa przedszkola: Artystyczno-Teatralne „Dorotka" z Olsztyna oraz Kidzcorner „W stumilowym Lesie" z Warszawy zrealizowały projekty w ramach Międzynarodowego Roku Lasów 2011; a III LO w Głogowie przeprowadziło warsztaty na temat Sprawiedliwego Handlu.

Uczniowie i nauczyciele z Gimnazjum Nr 2 w Katowicach wzięli udział w „International Media Lab on Diversity", warsztatach organizowanych przez „The Global Experience", organizację pozarządową, na których spotkali się z uczniami ze

Przedszkole Artystyczno-Teatralne Dorotka w Olsztynie. Prezentacja na zakończenie konferencji „Wychowanie przez sztukę w kształtowaniu wrażliwości międzykulturowej" Fot. Dorota Pakuła-Tamou

szkół stowarzyszonych z Niemiec, Omanu i Namibii. Spotkanie zaowocowało powstaniem filmów, reportaży i wywiadów.

- *Edukacja dla pokoju i praw człowieka*

Większość polskich Szkół Stowarzyszonych podejmuje działania, mające na celu edukację w dziedzinie praw człowieka i uświadomienie młodzieży znaczenia tej problematyki we współczesnym świecie. Przedmiot szczególnego zainteresowania stanowiły prawa dziecka w związku z proklamowanym na 2012 „Rokiem Korczakowskim". Przedszkole Artystyczno-Teatralne Dorotka zrealizowało projekt „Janusz Korczak – przyjaciel dzieci".

Uczniowie VI LO w Częstochowie zorganizowali debatę z okazji Międzynarodowego Dnia Praw Człowieka, w którą zaangażowali społeczność i władze lokalne, a uczniowie III LO w Głogowie – warsztaty „Prawa Człowieka". Wiele szkół zaangażowało się również w projekt UNICEF „Wszystkie Kolory Świata", dzięki któremu możliwa była pomoc dzieciom ze Sierra Leone. Publiczna SP im. Bronisława Kraszewskiego w Prószkowie, która stara się o przyjęcie do sieci Szkół Stowarzyszonych, zorganizowała konkurs „Różni nas wygląd, ale łączą marzenia".

„Globalny eksperyment" w Zespole Szkół nr 2 w Ciechanowie. Zdjęcie pochodzi z archiwum szkoły

Uczniowie Szkół Stowarzyszonych podczas warsztatów „To także Twój Świat", organizowanych od 2005 roku przez wrocławskie Centrum Inicjatyw UNESCO.
© 2012 Centrum Inicjatyw UNESCO

- *Dialog kultur i religii (edukacja międzykulturowa)*

Szkoły brały również udział w projekcie „Historia +", prowadzonym przez Centrum Inicjatyw UNESCO we Wrocławiu. Projekt ma na celu wzmocnienie w młodych ludziach świadomości własnej tożsamości i poczucia przynależności do wielokulturowej ojczyzny.

Prawie sześćdziesiąt procent polskich Szkół Stowarzyszonych prowadzi wymianę z zagranicznymi szkołami, dzięki której młodzież ma możliwość poszerzenia wiedzy o innych kulturach i udoskonalenia znajomości języków obcych. I LO w Białymstoku gościło izraelską szkołę Yarden High School z Amiru, a Zespół Szkół Ogólnokształcących w Bieczu prowadził wymianę ze szkołami z Anglii, Niemiec i Węgier.

Przedszkole Artystyczno-Teatralne Dorotka zorganizowało konferencję naukową „Wychowanie przez sztukę w kształtowaniu wrażliwości międzykulturowej". Prezentacje, które przedstawiono na zakończenie konferencji, stanowiły podsumowanie autorskiego programu realizowanego w przedszkolu. Obejmuje on działania z zakresu edukacji międzykulturowej i wychowania przez sztukę.

W dniach 9–12 listopada 2011 r. w Krzyżowej odbyła się regionalna konferencja niemieckiej sieci Szkół Stowarzyszonych UNESCO „Z przeszłością w przyszłość", na którą zaproszonych zostało sześciu nauczycieli z Polski, m.in. z Zespołu Szkół EKOLA we Wrocławiu. Równolegle do konferencji nauczycieli, odbywały się warsztaty dla młodzieży polskiej i niemieckiej pt. „Poznajemy historię poprzez sztukę" i „Poznajemy historię poprzez teatr".

Kilka placówek polskiej sieci Szkół Stowarzyszonych w ubiegłym roku szkolnym brało udział w projekcie organizowanym przez Centrum Edukacji Obywatelskiej „Patrz i zmieniaj" oraz w maratonie pisania listów Amnesty International. Uczniowie angażowali się w wolontariat oraz organizowali liczne obchody dni i dekad UNESCO oraz ONZ. ●

M B B

Rocznice i patronaty UNESCO

Polskie rocznice są stale obecne na międzynarodowej Liście rocznic UNESCO. Na tę prestiżową listę wpisywane są wybitne osobistości i ważne wydarzenia historyczne, których rocznice obchodzone są pod patronatem UNESCO. Stwarza to możliwość promocji dorobku polskiej kultury i nauki w kraju i na świecie, nadając tym wydarzeniom wyjątkową rangę i znaczenie, a także sprzyja nawiązywaniu kontaktow międzynarodowych.

Lista rocznic UNESCO ustanawiana jest co dwa lata na podstawie zgłoszeń komitetów narodowych państw członkowskich. W latach 2012-2013 znalazły się na niej: 100. rocznica śmierci Bolesława Prusa, obchodzona w 2012 r. i 100. rocznica urodzin Witolda Lutosławskiego, obchodzona w 2013 r. W poprzednim biennium (2010-2011) UNESCO patronowało obchodom trzech polskich rocznic: 200. rocznicy urodzin Fryderyka Chopina, 150. rocznicy urodzin Ignacego Jana Paderewskiego oraz 100. rocznicy urodzin Czesława Miłosza.

Przypadającej w 2012 r. 100. rocznicy urodzin Bolesława Prusa towarzyszą wydarzenia organizowane m.in. przez Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza, Instytut Badań Literackich PAN, Narodowe Centrum Kultury, Księgarnię Naukową im. Bolesława Prusa w Warszawie. Jednym z projektów organizowanych w ramach ogólnopolskiego i międzynarodowego programu obchodów rocznicowych był konkurs historyczno-literacki dla uczniów szkół średnich z Polski, Litwy, Łotwy, Ukrainy i Białorusi. 19 maja br. w Sali Lustrzanej Pałacu Staszica w Warszawie odbyło się uroczyste wręczenie nagród laureatom konkursu.

Inną formą wsparcia UNESCO dla międzynarodowych przedsięwzięć o wyjątkowej randze i znaczeniu jest patronat. W 2012 roku tym honorowym wyróżnieniem objęte zostały trzy polskie projekty kulturalne i artystyczne: *Brave Festival. Przeciw wypedzeniom z kultury*, organizowany przez Stowarzyszenie Kultury Teatralnej Pieśń Kozła, *Musical Korczak* w reżyserii Roberto Skolimowskiego, dyrektora Opery i Filharmonii Podlaskiej – Europejskiego Centrum Sztuki oraz *Festiwal sztuki ludowej*, organizowany przez Towarzystwo Poligrodzianie.

Brave Festival **to międzynarodowy projekt** artystyczny, łączący prezentacje ginących i marginalizowanych kultur i tradycji z całego świata z projektem edukacyjnym na rzecz dzieci *Brave Kids* oraz akcją charytatywną. VIII edycja wrocław-

skiego festiwalu (2–7 czerwca 2012 r.), przebiegająca pod hasłem „Wtajemniczenia kobiet" odsłania tajemnice ginących kultur m.in. Zanzibaru, Zimbabwe, Tanzanii, Gruzji, Brazylii. Opowiada o kobietach, które poprzez tradycyjną sztukę pokonują bariery społeczne przeciwstawiając się stereotypom związanym z wiekiem, rasą i pochodzeniem. W 2012 r. *Brave Festival* po raz piąty uzyskał patronat UNESCO: www.bravefestival.pl

Brave Festival. Przeciw wypędzeniom z kultury. Fot. Sławek Przerwa

Polska premiera Musicalu Korczak, pod patronatem UNESCO, została przygotowana w związku z ogłoszonym przez Sejm RP w 2012 r. Rokiem Janusza Korczaka, jako część programu ogólnopolskich obchodów rocznicowych. W projekcie wzięli udział znani polscy artyści, a także Chór Dziecięcy Opery i Filharmonii Podlaskiej. Projekt zaprezentowany został publiczności 29 września 2012 r. w Operze i Filharmonii Podlaskiej w Białymstoku, w drugim dniu inauguracji nowego gmachu tej instytucji: www.korczakmusical.com

Polska premiera Musicalu Korczak w Operze i Filharmonii Podlaskiej w Białymstoku. Fot.: Wojciech Oksztol

„Festiwal sztuki ludowej" w Poznaniu pod patronatem UNESCO. Fot. Towarzystwo Poligrodzianie

Festiwal sztuki ludowej **organizowany przez** Towarzystwo Poligrodzianie we współpracy z Politechniką Poznańską przedstawia rekonstrukcje regionalnych uroczystości weselnych z różnych krajów. Celem projektu jest popularyzacja kultury ludowej, zarówno polskich regionów, jak i międzynarodowej, oraz działanie na rzecz podtrzymywania tradycji, w tym ginących zawodów. Ostatnia edycja festiwalu, zorganizowana w sierpniu 2012 r., objęta została patronatem UNESCO: www.festiwal.poligrodzianie.pl ●

J M

Przedsięwzięcia objęte patronatem honorowym Polskiego Komitetu do spraw UNESCO w 2012 roku:

w dziedzinie edukacji

- Konkurs plastyczny „Droga do Morza", zorganizowany przez Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej w ramach obchodów Roku Janusza Korczaka (luty – maj 2012 r.);
- Obozy językowe zorganizowane w lipcu 2012 r. w Sztumie, Tczewie, Toruniu i Załęczu Wielkim;
- IV edycja konkursu Europejskiej Platformy Recyklingowej „Drugie życie elektrośmieci" (15 listopada 2011 – 6 czerwca 2012 r.);
- Ogólnopolska konferencja edukacyjna „Różnorodność biologiczna +. W drodze do Celu z Aichi'' wraz z towarzyszącym jej cyklem seminariów, publikacji i wystawą, organizowane przez Uniwersyteckie Centrum Badań nad Środowiskiem (zaplanowane na listopad 2013 r.).

w dziedzinie kultury

- 27. edycja przeglądu filmowego „AFF-Era Filmowa", zorganizowana przez Pałac Młodzieży w Bydgoszczy (11-14 lutego 2012 r.);
- Międzynarodowa Konferencja poświęcona projektowaniu graficznemu materiałów edukacyjnych „Od Ala ma kota do e-matury. Uczenie dobrze zaprojektowane – design w procesie edukacji", zorganizowana w gmachu Biblioteki Narodowej w Warszawie przez instytucje zrzeszone w EUNIC, Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce, Narodowy Instytut Audiowizualny, Bibliotekę Analiz. (Warszawa, 18 kwietnia 2012 r.);
- IV edycja konkursu „Polska wieś – dziedzictwo i przyszłość", organizowanego przez Fundację na rzecz rozwoju Polskiego Rolnictwa. Promocja publikacji i wręczenie nagród zaplanowane są w pierwszym kwartale 2013 r.;
- Wystawa prac Wojciecha Siudmaka, zorganizowana pod nazwą „Światowy projekt pokoju" przez Muzeum Narodowe w Kielcach, w Pałacu Biskupów Krakowskich (26 kwietnia 2012 r.);
- Multimedialny projekt wirtualnego muzeum „Muzeum utracone", zorganizowany w Warszawie przez Fundację Sztuki SAR wspólnie z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Biurem Kultury Miasta Warszawy (19 maja 2012 r.);
- Międzynarodowy Festiwal Dziecięcej Twórczości Plastycznej, zorganizowany przez Goleniowski Dom Kultury (kwiecień – czerwiec 2012 r.);
- XII międzynarodowy Konkurs Muzyczny im. Juliusza Zarębskiego, Łomianki - Izabelin (Warszawa, 20-27 maja 2012 r.);
- Konferencja „Kultura – integracja społeczna – rozwój", zamykająca V edycję „Dorocznej Nagrody FRDL za osiągnięcia w rozwijaniu demokracji lokalnej w Polsce", zorganizowana przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej (Warszawa, 19 czerwca 2012 r.);

- Seria krótkich filmów dokumentalnych o polskich miejscach Światowego Dziedzictwa (Historycznym centrum Krakowa, Auschwitz Birkenau. Niemieckim nazistowskim obozie koncentracyjnym i zagłady (1940-1945), Kopalni Soli w Wieliczce, Kalwarii Zebrzydowskiej: manierystycznym zespole architektoniczno-krajobrazowym oraz parku pielgrzymkowym), zrealizowanych przez brytyjski kanał telewizyjny *History* z okazji 40-lecia Konwencji Światowego Dziedzictwa (lipiec 2012);
- Premiera Fausta wg dramatu Goethego w Pałacu Wojanów, 15 sierpnia 2012 r. oraz Festiwal Dell' Arte, 19-26 sierpnia 2012 r. w Dolinie Pałaców i Ogrodów, zorganizowany z okazji wpisu założeń pałacowo-parkowych Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej na Listę Pomników Historii (sierpień 2012 r.);
- Międzynarodowa konferencja „Metropolie XXI w. Rozwój przestrzenny miast": Paryż-Kraków, zorganizowana w Audytorium Maximum UJ przez Uniwersytet Jagielloński i Instytut Francuski (11 września 2012 r.);
- Wystawa Plenerowa „Arbores Vitae. Ostatnia taka puszcza" wraz z towarzyszącym jej programem edukacyjnym i filmowym, zorganizowana w Krakowie przez Fundację Europejskie Centrum Ziemi (15-26 września 2012 r.);
- Forum naukowe „Prorevita 2012. Polityka regionalna a rewitalizacja miast w praktyce". (Łódź--Zgierz, 19-20 października 2012 r.);
- Międzynarodowa konferencja naukowa „Niematerialne dziedzictwo kulturowe: źródła - wartości - ochrona", zorganizowana przez Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Narodowy Instytut Dziedzictwa (Lublin, 25-26 października 2012 r.) oraz warsztaty dla ekspertów organizacji pozarządowych i instytucji kultury w sprawie Konwencji UNESCO z 2003 roku, organizowane przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Stowarzyszenie Twórców Ludowych i Narodowy Instytut Dziedzictwa (Warszawa, 18 czerwca i Lublin, 25-26 października 2012 r.);
- II Mistrzostwa Polski w Karach Mazurowych w Integracyjnym Centrum Sportu i Rekreacji w Józefowie. Projekt promujący ochronę dziedzictwa tańców ludowych (24-25 listopada 2012 r.).

w dziedzinie nauk społecznych

- IX Polski Zjazd Filozoficzny, zorganizowany w Wiśle przez Katedrę Stosowanych Nauk Społecznych Wydziału Organizacji i Zarządzania Politechniki Śląskiej przy współudziale Instytutu Filozofii Uniwersytetu (17-21 września 2012 r.);
- Konferencja pt. „Filozofia w dialogu międzykulturowym", zorganizowana w ramach obchodów Światowego Dnia Filozofii przez Instytut Filozofii oraz Instytut Ekologii i Bioetyki na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (15 listopada 2012 r.);
- V Międzynarodowa Konferencja Naukowa pt. „Globalne konteksty poszanowania praw i wolności człowieka", zorganizowana w Zabrzu przez Wydział Organizacji i Zarządzania, Katedrę Stosowanych Nauk Społecznych Politechniki Śląskiej (10 grudnia 2012 r.).

w dziedzinie komunikacji i informacji

- Obchody Światowego Dnia Społeczeństwa Informacyjnego, zorganizowane przez Polskie Towarzystwo Informatyczne (Polish Information Processing Society), obejmujące szereg konferencji, konkursów itp. inicjatyw w całej Polsce, na przestrzeni kilku miesięcy (17 maja 2012 r.); patronat instytucjonalny Komitetu;
- Konferencja Naukowa pt. „Polonica bliżej kraju", zorganizowana w Warszawie z okazji Światowego Dnia Dziedzictwa Audiowizualnego przez Instytut Pamięci Narodowej (25 października 2012 r.).

Członkowie Polskiego Komitetu do spraw UNESCO

Prof. dr hab. Andrzej Rottermund, historyk sztuki, przewodniczący Polskiego Komitetu ds. UNESCO (od 2011 r.), Dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie, w latach 1990-1996 przewodniczący Polskiego Komitetu Narodowego ICOM, w latach 1987-1991 prezes Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Członek korespondent Polskiej Akademii Nauk. Autor ponad 100 książek, artykułów i esejów na temat historii sztuki, architektury polskiej i zbiorów Zamku Królewskiego.

Prof. dr hab. Jacek Purchla, wiceprzewodniczący Polskiego Komitetu ds. UNESCO (od 2011 r.). Kierownik Katedry Historii Gospodarczej i Społecznej oraz Zakładu Dziedzictwa Kulturowego i Studiów Miejskich UNESCO Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, a także Katedry Dziedzictwa Europejskiego w Instytucie Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Organizator i dyrektor (od 1991 r.) Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie.

Prof. dr hab. Sławomir Ratajski, Sekretarz Generalny Polskiego Komitetu do spraw UNESCO. Wykładowca na Wydziale Sztuki Mediów i Scenografii Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Ambasador RP W Argentynie w latach 2001-2005. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki w latach 1997–1999.

Dr hab. Grażyna Bernatowicz, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych (od 2007 r. oraz poprzednio w latach 2000–2002). W latach 2002–2007 Ambasador Nadzwyczajna i Pełnomocna RP w Królestwie Hiszpanii oraz Księstwie Andory. Autorka ponad 70 publikacji naukowych.

Prof. dr hab. Jacek Guliński, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego, profesor Wydziału Chemii na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w latach 1995–2008 wicedyrektor Poznańskiego Parku Naukowo-Technologicznego Fundacji UAM, w latach 2004–2008 kierownik Uczelnianego Centrum Innowacji i Transferu Technologii.

Mirosław Sielatycki, w latach 2010–2012 podsekretarz stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej. W latach 1999–2006 dyrektor Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie. Wieloletni radny oraz przewodniczący Rady Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji od 2010 r.

Piotr Żuchowski, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego od 2008 r., Generalny Konserwator Zabytków od 2010 r. Poprzednio radny powiatu iławskiego, członek zarządu powiatu iławskiego, wicestarosta iławski oraz wicemarszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Członek Rady Naczelnej Polskiego Stronnictwa Ludowego.

Janusz Zaleski, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Środowiska (od 2007 roku) oraz Główny Konserwator Przyrody (od 2009 roku). W latach 2001–2006 Dyrektor Generalny Lasów Państwowych, w latach 2004–2008 członek zespołu Prezydenta RP do opracowania projektu ustawy regulującej status dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Puszczy Białowieskiej.

Prof. dr hab. Ewa Bartnik, pracuje w Instytucie Genetyki i Biotechnologii na Wydziale Biologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz w Instytucie Biochemii i Biofizyki PAN. Członkini Międzynarodowego Komitetu Bioetyki UNESCO (IBC), Komisji ds. Organizmów Genetycznie Modyfikowanych oraz Komitetu Genetyki Człowieka i Patologii Molekularnej PAN. W latach 2005-2009 przedstawicielka Polski w Międzyrządowym Komitecie Bioetyki (IGBC).

Dr Juliusz Braun, prezes Zarządu Spółki Telewizja Polska S.A. (od 2011 roku), w latach 1999-2003 przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, w latach 1989–1999 poseł na Sejm RP z listy Komitetu Obywatelskiego „Solidarność", następnie przez dwie kadencje przewodniczący Komisji Kultury i Środków Przekazu. Przewodniczący Komisji Informacji PK ds. UNESCO od 1992 r.

Prof. dr hab. Mieczysław Chorąży, w latach 1951–1995 kierownik Zakładu Biologii Nowotworów Centrum Onkologii Instytutu im. Marii Skłodowskiej-Curie, Oddział w Gliwicach. Członek rzeczywisty PAN, członek czynny Polskiej Akademii Umiejętności, były prezes Polskiego Towarzystwa Onkologicznego i wiceprezes European Association for Cancer Research. Doktor honoris causa dwóch uczelni medycznych.

Małgorzata Dzieduszycka-Ziemilska, w latach 1973–1981 członkini grupy organizatorów Międzynarodowych Festiwali Teatru Otwartego we Wrocławiu. W latach 1992–1996 Konsul Generalny w Montrealu, w latach 2000-2003 Stały Przedstawiciel RP przy UNESCO w Paryżu. Była Pełnomocnikiem Ministra Spraw Zagranicznych ds. Kontaktów z Diasporą Żydowską. Przewodnicząca Polskiej Rady Ruchu Europejskiego.

Prof. dr hab. Leszek Kolankiewicz, od 2012 roku dyrektor Ośrodka Kultury Polskiej w Paryżu i profesor slawistyki na Université Paris-Sorbonne (Paris-IV). W latach 2005–2012 dyrektor Instytutu Kultury Polskiej na Uniwersytecie Warszawskim. W okresie 2007–2011 przewodniczący Komitetu Nauk o Kulturze PAN. W latach 2010–2012 przewodniczący Zespołu ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Prof. dr hab. Michał Kleiber, Prezes Polskiej Akademii Nauk (od 2007 roku), w latach 2001–2005 Minister Nauki i Informatyzacji. Wcześniej dyrektor Instytutu Podstawowych Problemów Techniki PAN, przewodniczący Komitetu Badań Naukowych oraz przewodniczący Rządowego Komitetu ds. Umów Offsetowych. W latach 2006–2010 Społeczny Doradca Prezydenta RP ds. edukacji i badań.

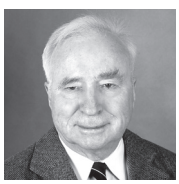

Prof. dr hab. Andrzej Paszewski, genetyk. W latach 1981–2008 kierownik Zakładu Genetyki Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN i dyrektor Instytutu w latach 1981-1984. Prezes Polskiego Towarzystwa Genetycznego (1995-1998) i w okresie 2001-2007 prezes Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Członek Komitetu Bioetycznego PAN.

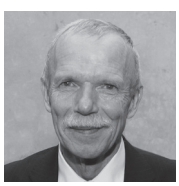

Prof. dr hab. Edmund Wnuk-Lipiński, socjolog, rektor w latach 2006-2012 Collegium Civitas w Warszawie, a od 2012 r. honorowy rektor i kierownik Katedry Socjologii tej uczelni. Założyciel i pierwszy dyrektor, a obecnie przewodniczący Rady Naukowej Instytutu Studiów Politycznych PAN. Uczestnik rozmów „Okrągłego Stołu" i doradca Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego.

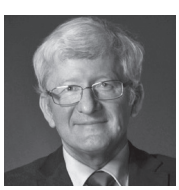

Prof. dr hab. Marek Ziółkowski, socjolog, senator RP (od 2005), w latach 2005–2011 wicemarszałek Senatu. Przewodniczący (od 1992 roku) Komisji Nauk Społecznych Polskiego Komitetu ds. UNESCO, a w latach 1999–2003 przewodniczący Międzyrządowej Rady Programu UNESCO MOST. Przewodniczący Sekcji Socjologii i Nauk Politycznych Komitetu Badań Naukowych w latach 1991-2000.

Biuletyn Polskiego Komitetu ds. UNESCO
Warszawa, 2012

redakcja
Ilona Morżoł

projekt okładki i koncepcja graficzna
Michał Jędrczak

tłumaczenie na język angielski
Jacek Grocholski

copyright
© 2012 Polski Komitet do spraw UNESCO

wydawca
Polski Komitet do spraw UNESCO
Pałac Kultury i Nauki, Plac Defilad 1
00-901 Warszawa
tel. 22.620.33.55
fax: 22.620.33.62
www.unesco.pl

druk i przygotowanie do druku
Studio 2000. Robert Lipski
ul. Alternatywy 6/122
02-775 Warszawa

ISSN 2083-3954